

Stratégia vo vzťahu k marginalizovaným skupinám Košického samosprávneho kraja

OBSAH

Zámer	7
Definícia pojmov	8
Použité skratky	11
Úvod	12
1. Analytická časť	
1.1 Legislatívne východiská postavenia marginalizovaných skupín	13
1.1.1 Politický rámec integrácie na celoštátnej úrovni a na úrovni VUC	13
1.1.2 Aktivity na úrovni samosprávnych krajov	16
1.1.3 Inštitucionálne zabezpečenie integrácie marginalizovaných skupín	17
1.1.4 Trh práce v KSK	19
1.1.5 Lokalizácia marginalizovaných skupín v rámci sídelnej štruktúry	25
1.1.6 Občianska infraštruktúra vo väzbe na lokalizáciu marginalizovaných skupín v rámci sídelnej štruktúry	27
1.1.7 Kultúrne inštitúcie, zdravotnícke služby, pitná voda, elektrina, plyn, cestné komunikácie	32
1.2 Súčasný prístup k integrácii marginalizovaných skupín	34
1.2.1 Postavenie ľudí so zdravotným postihnutým v spoločnosti	34
1.2.2 Charakteristika problémov sprevádzajúcich sociálnu inklúziu	35
1.2.3 SWOT analýza situácie marginalizovaných skupín	41
2. Strategická časť	44
2.1 Marginalizované skupiny – komplexný prístup	44
2.2 Akčný plán stratégie integrácie marginalizovaných skupín	45
2.3 Príklady dobrej praxe	49
Zoznam použitej literatúry a informačných zdrojov	50

Prílohy:

1. Národné a medzinárodné dokumenty týkajúce sa danej problematiky
2. Národný akčný plán Slovenskej republiky k Dekáde začleňovania rómskej populácie 2005 – 2015
3. Strednodobá koncepcia rozvoja rómskej národnostnej menšiny v Slovenskej republike
4. Zoznam regionálnych kancelárií Splnomocnenkyne Vlády SR pre rómske komunity
5. Partnerstvo – princípy tvorby a fungovania
6. Analýza postavenia zdravotne postihnutých na trhu práce
7. Dlhodobá koncepcia bývania pre marginalizované skupiny obyvateľstva a metódy jej financovania
8. Sociografické mapovanie rómskych marginalizovaných komunít – Košický kraj
9. Marginalizované skupiny - oblasť sociálno-patologických javov a oblasť chudoby a bezdomovectva
10. Príklady dobrej praxe
11. Podpora aktivít vo vzťahu k marginalizovaným skupinám (vrátane marginalizovaných rómskych komunít) z operačných programov v rámci NSRR 2007-2013
12. Cirkevné organizácie pôsobiace v problematike marginalizovaných skupín na území Košického samosprávneho kraja
13. Projekt Cesta
14. Zoznam mimovládnych organizácií a ďalších partnerov

Zámer stratégie

Základným cieľom stratégie je vytvoriť strategický dokument, ktorý bude účinným nástrojom pri dosahovaní sociálnej inklúzie marginalizovaných skupín v Košickom kraji prostredníctvom realizácie projektov v jednotlivých oblastiach, ktoré tvoria marginalizačné činitele. Hlavnou úlohou dokumentu je definovať a integrovať riešenie otázok sociálnej inklúzie marginalizovaných skupín prierezovo v rámci kľúčových politických oblastí, ako sú trh práce, zamestnanosť, sociálna ochrana, vzdelávanie, bývanie, technická a občianska infraštruktúra a verejné sociálne služby, antidiskriminácia, ľudský kapitál a kvalita života.

Stratégia si kladie za cieľ načrtnúť víziu a stratégiu práce vo vzťahu k marginalizovaným skupinám s cieľom ich zapojenia do spoločnosti a zvýšenie šance ich uplatnenia na trhu práce. Stratégia pracuje s politikami, ktoré sú v kompetencii Košického samosprávneho kraja. Oblasť nad tento rámec rieši partnerstvom.

Definície pojmov

Marginalizované skupiny obyvateľstva sa vyznačujú úplným sociálnym vylúčením (exklúziou) v dôsledku pôsobenia faktorov, ako napr. strata bydliska, dlhodobá nezamestnanosť, závislosť od drog, nedostatočná sociálna prispôsobivosť, zdravotné postihnutie, príslušnosť k určitej etnickej skupine v regiónoch s vysokou nezamestnanosťou, marginálna pozícia celého osídlenia a pod. Z hľadiska všetkých sociálnych ukazovateľov vrátane bývania sú najpočetnejšou a špecifickou marginalizovanou skupinou na Slovensku príslušníci sociálne vylúčených rómskych komunít. Marginalizované skupiny obyvateľov sa často vyznačujú odlišnosťou od majority (etnickou príslušnosťou, zdravotným stavom, fyzickými, sociálnymi alebo mentálnymi dispozíciami...).

Sociálna exklúzia (vyčlenenie) je proces, v ktorom sú určití jednotlivci vytláčaní na okraj spoločnosti a nemajú dostatok alebo žiadne možnosti plne sa v nej realizovať. Stáva sa tak z rôznych dôvodov, najmä z nedostatku vlastných základných kompetencií alebo v dôsledku diskriminácie. Toto ich vzdďľahuje až izoluje od zamestnania, príjmu a príležitosti vzdelávania. Majú veľmi obmedzený prístup k rozhodovacím orgánom, ako aj sociálnych a komunitným sieťam a aktivitám. Obmedzené možnosti napájania sa na vonkajšie zdroje pomoci a podpory (spôsobené o.i. neschopnosťou aktivizovať vlastné interné zdroje a zdroje vlastnej rodiny) tak často spôsobujú bezmocnosť a nemožnosť riadiť a kontrolovať rozhodnutia, ktoré majú dosah na ich každodenný život (aktívna participácia).

Sociálnu exklúziu je možné sledovať v štyroch základných rovinách¹, pričom platí, že sú vzájomne prepojené a vzájomne sa determinujú.

- Socio-ekonomická rovina

Nedostatok finančných zdrojov, nezamestnanosť, marginalizácia dlhodobou nezamestnanosťou, výrazné obmedzenie sociálnej pomoci, vylúčenie zo sociálneho zabezpečenia, neschopnosť saturať potreby bývania = deložovanie, nízka úroveň bývania....

- Politická rovina

Nízka vzdelanostná úroveň = vylúčenie z politického a občianskeho života, odmietavý prístup majority, prístup k službám a zdrojom.

- Kultúrna rovina

Nedostatočný prístup ku vzdelaniu, nízka kvalita vzdelania, nedostatočný prístup ku kultúre, absencia kultúrnych príležitostí, odlišnosti v etickej, hodnotovej a konatívnej rovine.

- Úroveň zdravotnej starostlivosti

Nízka úroveň bývania, slabá úroveň zdravotnej starostlivosti, chýbajúca zdravotná osвета, nízka úroveň vlastnej zodpovednosti... (pozri príloha číslo 2)

Sociálna inklúzia je proces začleňovania sa exkludovaných komunít do spoločnosti, ich aktívne zapájanie sa do sociálneho, ekonomického, politického a kultúrneho života. Sociálna inklúzia (začleňovanie) vyžaduje komplexný, viacdimenzionálny a najmä jednotný prístup v rôznych oblastiach politík. Ich základným cieľom je podporovať sociálne začleňovanie znevýhodnených alebo vylúčených osôb, podporovať rovnosť príležitostí, uspokojovať sociálne potreby ľudí prostredníctvom aktívnych a preventívnych opatrení sociálnej inklúzie, a celkovo posilňovať rast zamestnanosti, sociálnu súdržnosť a udržateľný rozvoj.

Dlhodobó nezamestnaní

§ 8 zákona č. 5/2004 Z.z. o službách zamestnanosti v znení neskorších predpisov:

¹ Bližšie In. Čačipen pal o Roma - Súhrnná správa o Rómoch na Slovensku. Edit. Vašečka, M.. Inštitút pre verejné otázky. Bratislava 2002. Kapitola F. Sociálne vylúčenie Rómov na Slovensku.

Znevýhodnený uchádzač o zamestnanie (1) Znevýhodnený uchádzač o zamestnanie na účely tohto zákona je uchádzač o zamestnanie, ktorý je

a) občan mladší ako 25 rokov veku, ktorý skončil sústavnú prípravu na povolanie v dennej forme štúdia pred menej ako dvomi rokmi a nezískal svoje prvé pravidelne platené zamestnanie (ďalej len „absolvent školy“),

b) občan starší ako 50 rokov veku,

c) občan vedený v evidencii uchádzačov o zamestnanie najmenej 12 mesiacov z posledných 16 mesiacov od zaradenia do evidencie uchádzačov o zamestnanie (ďalej len „dlhodobo nezamestnaný občan“),

d) občan, ktorý nevykonával zárobkovú činnosť ani sa nepripravoval na povolanie v rámci sústavnej prípravy na povolanie alebo v systéme ďalšieho vzdelávania z dôvodu, že nemohol zosúladiť pracovné povinnosti s plnením rodičovských povinností,

Medzi **skupiny ohrozené sociálnym vylúčením** zaradíme:

- a) osoby, ktoré v dôsledku nízkej úrovne vzdelania a kvalifikácie vykonávajú iba príležitostné pomocné práce, príp. sú bez zamestnania,
- b) osoby s fyzickým alebo mentálnym postihnutím,
- c) mládež po ukončení ústavnej alebo ochrannej výchovy,
- d) starých ľudí a osamelých rodičov s deťmi, ktorí sa ocitnú v sociálnej núdzi stratou rodinného prostredia,
- e) deti z rodín v hmotnej núdzi.

Tieto sociálne kategórie občanov sa bez pomoci spoločnosti môžu dostať do marginalizovaných skupín.

Marginalizované rómske komunity

Marginalizovanou skupinou na Slovensku sú aj príslušníci sociálne vylúčených rómskych komunit. Marginalizované skupiny obyvateľov sa často vyznačujú odlišnosťou od majority (etnickou príslušnosťou, zdravotným stavom, fyzickými alebo mentálnymi dispozíciami...). Medzi skupiny ohrozené sociálnym vylúčením zaradíme osoby, ktorí v dôsledku nízkej úrovne vzdelania a kvalifikácie vykonávajú iba príležitostné pomocné práce, príp. sú bez zamestnania, osoby s fyzickým alebo mentálnym postihnutím, mládež po ukončení ústavnej alebo ochrannej výchovy, starých ľudí a osamelých rodičov s deťmi, ktorí sa ocitnú v sociálnej núdzi stratou rodinného prostredia. Tieto sociálne kategórie občanov sa bez pomoci spoločnosti môžu dostať do marginalizovaných skupín.

Osoba so zdravotným postihnutím na účely tejto stratégie je:

- osoba uznaná za invalidného občana podľa osobitného predpisu,
- osoba, ktorá má pokles schopnosti vykonávať zárobkovú činnosť o 20 %, ale najviac o 40 % podľa osobitného predpisu,
- osoba so zdravotným postihnutím preukazuje invaliditu a percentuálnu mieru poklesu jeho schopnosti vykonávať zárobkovú činnosť z dôvodu telesnej poruchy, duševnej poruchy alebo poruchy správania posudkom Sociálnej poisťovne alebo posudkom útvaru sociálneho zabezpečenia podľa osobitného predpisu.

Občania s problémami sociálneho charakteru

Sociálne problémy charakteru

Sú to také vývojové tendencie, ktoré popisujú situácie v ľudských vzťahoch a spoločnosti, ktoré sú považované za obtiažne, a ktorým sa venuje pozornosť formou konkrétnych vyrovnávacích opatrení.

Pri hodnotení, či ide o sociálny problém alebo nie sa uplatňuje sústava hodnôt v danej spoločnosti. Táto sústava hodnôt (podľa toho ako je spoločnosť integrovaná a uniformná) naznačuje deliacu čiaru medzi normálnym javom a sociálnym problémom.

Spoločenské normy kodifikované v právnych predpisoch alebo fixované vo vedomí verejnosti stanovujú hranice medzi normalitou a abnormalitou. Pri správaní ľudí ide situácie konformity alebo nonkonformity.

Použité skratky

EÚ – Európska únia

HP – horizontálna priorita

IKT – informačné a komunikačné technológie

KSK – Košický samosprávny kraj

MK SR – Ministerstvo kultúry SR

MRK – marginalizovaná rómska komunita

NEIS – Národný emisný informačný systém

NFP – nenávratný finančný príspevok

NSRR – Národný strategický referenčný rámec

OP – operačný program

SORO – Sprostredkovateľský orgán pri riadiacom orgáne

.

Úvod

Základným cieľom stratégie je vytvoriť strategický dokument, ktorý bude nástrojom pri dosahovaní sociálnej inklúzie marginalizovaných skupín v Košickom kraji. Hlavnou úlohou dokumentu je definovať a integrovať riešenie otázok sociálnej inklúzie marginalizovaných skupín prierezovo v rámci kľúčových politických oblastí, ako sú trh práce, zamestnanosť, sociálna ochrana, vzdelávanie, bývanie, technická a občianska infraštruktúra a verejné sociálne služby, antidiskriminácia, ľudský kapitál a kvalita života.

Riešenie chudoby a sociálneho vylúčenia je podmienené politickou akceptáciou týchto fenoménov ako prioritných problémov slovenskej spoločnosti. Mainstreaming chudoby a sociálneho vylúčenia je dôležitým podnetom pre skvalitnenie spolupráce na horizontálnej úrovni (medzi rezortnými ministerstvami), na vertikálnej úrovni (medzi jednotlivými stupňami štátnej správy i samosprávy), ako aj na medzi-sektorovej úrovni (medzi vládnymi inštitúciami, mimovládnymi organizáciami a súkromným sektorom). Integrovanie politík sociálnej inklúzie bude vyžadovať aj posilnenie zodpovednosti a motivácie jednotlivých aktérov participovať na riešení týchto problémov. Táto požiadavka súvisí aj s potrebou pokračujúceho posilňovania kompetencií samosprávnych krajov (miest a obcí), ktoré sú najbližšie k miestu vzniku a šírenia chudoby a sociálnej exklúzie. Ak majú byť opatrenia na pomoc ohrozeným skupinám účinné, je nevyhnutné, aby sa s nimi stotožnili práve tieto skupiny obyvateľstva. V poslednom období sa mierne zlepšuje účasť exkludovaných na procese ich začleňovania do spoločnosti. Rozvoj partnerstiev na miestnej, ale i národnej úrovni je len v počiatočnej fáze.

Ak majú byť opatrenia na pomoc ohrozeným (marginalizovaným) skupinám účinné, je nevyhnutné, aby sa s nimi stotožnili práve samotné marginalizované skupiny obyvateľstva. Možno skonštatovať, že v posledných rokoch sa mierne zlepšuje účasť exkludovaných na procese ich začleňovania do spoločnosti.

Na základe podrobnej analýzy a následnej diskusie ohľadne marginalizovaných skupín v Košickom kraji uvažujeme v stratégii s piatimi typmi marginalizovaných skupín:

- dlhodobó nezamestnaní (táto skupina obsahuje prevažnú časť všetkých príslušníkov marginalizovaných skupín),
- rómska komunita žijúca v rómskych osadách (marginalizované rómske komunity),
- občania so zmenenou pracovnou schopnosťou (zdravotne postihnutí),
- osoby staršie ako 50 rokov a nezamestnané osoby vo veku nad 50 rokov,
- osoby s problémom sociálneho charakteru (osoby po výkone trestu, bezdomovci a osoby závislé na drogách a alkohole).

Uvedené skupiny sú výrazne heterogénne, a nie je možné ich klasifikovať a pasportizovať jednotnou metodikou. Pre všetky skupiny je spoločný vysoký stupeň sociálnej exklúzie a vysoké riziko chudoby.

Zvláštny zreteľ budeme brať na problematiku marginalizovaných rómskych komunit ako najpočetnejšej marginalizovanej skupiny na území Košického kraja.

1. Analytická časť

1.1. Legislatívne východiská a politický rámec integrácie na celoštátnej úrovni a na úrovni VUC

1.1.1 Politický rámec integrácie na celoštátnej úrovni

Legislatíva Európskeho spoločenstva prostredníctvom jednotlivých smerníc zakazuje rasovú diskrimináciu v zamestnaní, vzdelaní, sociálnom zabezpečení, zdravotnej starostlivosti, bývaní a v prístupe k tovarom a službám. Diskriminácia v oblasti zamestnania a vzdelávania z dôvodu náboženstva alebo vierovyznania, veku a sexuálnej orientácie.

Transpozícia a efektívna implementácia týchto smerníc by mala byť súčasťou stratégie Slovenskej republiky na podporu integrácie etnických minorít a iných znevýhodnených skupín do spoločnosti. Vyjadrením tohto prístupu bolo ešte v predvstupovom období Spoločné memorandum o inklúzii, ktorého cieľom bolo pripraviť Slovenskú republiku po vstupe do Európskej únie pre plnú participáciu na aktivity v oblasti sociálnej inklúzie.²

Pokrok v implementácii týchto politických opatrení bude hodnotený v kontexte európskeho procesu sociálnej inklúzie, ktorého cieľom je významne napomôcť vykoreneniu chudoby v Európe do roku 2010. V Prílohe 1 sú uvedené hlavné vládne materiály týkajúce sa rómskej komunity a dokumenty medzinárodných organizácií týkajúcich sa problematiky marginalizovaných skupín so zvláštnym zreteľom na rómske komunity.

Platná stratégia a koncepcia Vlády SR vo vzťahu k rómskym komunitám

Vláda SR vzhľadom k závažnosti problematiky na zlepšenie situácie rómskych komunít využíva inštitút splnomocnenca pre danú problematiku. Úrad splnomocnenkyne vlády SR pre rómske komunity sa podieľa na tvorbe základných materiálov a koncepcií, ktoré vytvárajú základný rámec pre riešenie danej problematiky.

V roku 2003 boli schválené Základné tézy koncepcie politiky vlády SR v integrácii rómskych komunít. Materiál pomenúva základné problémy v oblastiach vzdelávanie, zamestnanosť a sociálna oblasť, bývanie, zdravie a ľudské práva a navrhuje základné opatrenia v dvoch časových horizontoch. Strednodobý časový horizont je ohraničený rokom 2006 a opatrenia dlhodobého charakteru by mali byť realizované do roku 2010. Uvedený materiál predstavuje určité východisko pre realizáciu opatrení smerujúcich k zlepšeniu situácie rómskej populácie. Nevyhnutnosťou však je aby štát realizoval to, k čomu sa v tomto materiále zaviazal a vytváral rámec, legislatívny aj finančný, pre napĺňanie koncepcie inklúzie Rómov.

V roku 2005 sa Vláda SR prihlásila k medzinárodnej iniciatíve „Dekáda začleňovania Rómov“ (viď Príloha 2). Iniciatíva prostredníctvom Akčných rámcov monitoruje pokrok v zrýchľovaní sociálnej integrácie a zlepšovania sa podmienok sociálneho postavenia rómskych komunít. Jednotlivé akčné plány v oblastiach: vzdelanie, zamestnanosť, zdravie a bývanie, tvoria strategické dokumenty rámcujúce úsilie Slovenska v najbližších desiatich rokoch.

² V súlade s podmienkami ustanovenými v Prístupovom partnerstve, vláda SR pripravila spoločne s Európskou komisiou, Generálnym riaditeľstvom pre zamestnanosť a sociálne veci Spoločné memorandum o inklúzii s cieľom pripraviť krajinu po vstupe do Európskej únie pre plnú participáciu na otvorenej metóde koordinácie v oblasti sociálnej inklúzie. Memorandum načrtávalo principiálne výzvy vo vzťahu k boju proti chudobe a sociálnej exklúzii, prezentovalo hlavné politické opatrenia, ktoré Slovenská republika prijala v súlade s dohodou o zapracovaní spoločných cieľov EÚ do národných politík a identifikovalo kľúčové politické problémy pre budúce monitorovanie a prehodnotenie politických opatrení.

V Prílohe 3 je uvedený aktuálny strategický dokument Úradu splnomocnenkyne vlády SR pre rómske komunity „Strednodobá koncepcia rozvoja rómskej národnostnej menšiny v Slovenskej republike“, schválený Vládou SR v roku 2008.

Sociálna situácia zdravotne postihnutých občanov vrátane občanov s ťažkým zdravotným postihnutím

Riziko chudoby u občanov so zdravotným postihnutím je znásobené ich bariérami prístupu k zamestnaniu a k možnostiam získať primerané vzdelanie. V roku 2002 sa poskytovala významná pomoc v rámci systému sociálnej ochrany 200 000 občanom s ťažkým zdravotným postihnutím.

Údaje z Mikrocenzu 2003 ukazujú 19% mieru rizika chudoby pred započítaním sociálnych transferov a táto sa zníži na 5%, ak zoberieme do úvahy všetky sociálne transfery. Avšak hoci systém sociálnej ochrany redukuje úroveň chudoby, jeho pasívny charakter spolu s malým rozdielom medzi výškou dávky a nízkoplatenými zárobkami prispieva k zníženiu motivácie nezamestnaných poberateľov dávky sociálnej pomoci hľadať si prácu, a tak prispieva k vysokej miere dlhodobej nezamestnanosti. Demotivačný efekt pôsobí predovšetkým v regiónoch s nízkymi priemernými mzdami.

Významnou právnou normou zameranou na elimináciu chudoby a sociálneho vylúčenia ľudí s ťažkým zdravotným postihnutím je v podmienkach Slovenska systém sociálnej pomoci. V rámci neho je upravené riešenie sociálnej núdze týchto občanov prostredníctvom kompenzácie sociálnych dôsledkov ťažkého zdravotného postihnutia. Kompenzácia je určená na prekonanie alebo zmiernenie tých znevýhodnení, ktoré občanom s ťažkým zdravotným postihnutím vznikajú v spoločnosti a na vyrovnávanie ich východiskovej pozície s občanmi bez postihnutia. Cieľom je podpora ich sociálnej inklúzie do spoločnosti v oblasti plnenia bežných edukačných, pracovných, rodinných a občianskych aktivít a rolí.

Formami kompenzácie sú sociálne služby a peňažné príspevky na kompenzáciu, ktoré sú zamerané na podporu občanov s ťažkým zdravotným postihnutím v oblasti mobility (prístup k veciam osobnej potreby, k stavbám občianskeho vybavenia, uľahčenie orientácie občana vo fyzickom prostredí), v oblasti komunikácie (dorozumievanie sa s okolím, sprístupnenie informácií najrozličnejšieho druhu), v oblasti nevyhnutných životných úkonov a prác v domácnosti a v oblasti zvýšených výdavkov. Jednou z najprogresívnejších foriem sociálnej pomoci občanom s ťažkým zdravotným postihnutím je osobná asistencia. Touto formou sa im poskytuje účinná pomoc v oblasti mobility, prepravovania, komunikácie, či v oblasti sebaobsluhy a pri vedení domácnosti. Jej progresívnosť spočíva najmä v tom, že podporuje nezávislosť občana s ťažkým zdravotným postihnutím, ktorý má väčšiu možnosť ovplyvňovať rozhodnutia týkajúce sa jeho života.

Na účely systémového riešenia životných podmienok občanov so zdravotným postihnutím schválila vláda SR v roku 2001 dokument „Národný program rozvoja životných podmienok občanov so zdravotným postihnutím vo všetkých oblastiach života“.

Jeho cieľom je vytváranie rovnakých príležitostí a integrácia občanov so zdravotným postihnutím do života spoločnosti (spoločenského aj pracovného), súčasťou je i vytváranie podmienok pre prevenciu vzniku zdravotného postihnutia, včasnú diagnostiku a terapiu, evidenciu. Schválený Národný program je štruktúrovaný podľa 22 pravidiel dokumentu OSN Štandardné pravidlá na vytváranie rovnakých príležitostí pre osoby so zdravotným postihnutím. V každom pravidle je uvedené jeho pôvodné znenie v rámci Štandardných pravidiel, súčasný stav riešenia v legislatíve SR, stručný návrh riešenia a návrh konkrétnych

opatrení pre jednotlivé obdobia. Plnenie záväzkov Národného programu sa priebežne vyhodnocuje a v súlade s aktuálnymi potrebami dopĺňa.

Kľúčovými prioritami pre oblasť sociálnej pomoci občanom s ťažkým zdravotným postihnutím do budúcnosti je posilnenie princípu podpory ich nezávislosti, aktivizácia v rámci vzdelávacieho a pracovného procesu a v nadväznosti na to zvýšenie adresnosti pri kompenzovaní sociálnych dôsledkov ťažkého zdravotného postihnutia. Na uvedené účely sa predpokladá aj využitie možnosti financovania kapitálových výdavkov v rámci projektov podporovaných z ESF.³

Dlhodobá nezamestnanosť vrátane osôb 50+ a osôb s problémami sociálneho charakteru

Okrem vzdelania významným faktorom sťaženej sociálnej integrácie je aj dlhodobá nezamestnanosť. Čím je dlhšia doba nezamestnanosti, tým je väčšie riziko sociálnej exklúzie. Uplatnenie na trhu práce súvisí aj s tzv. sekundárnou gramotnosťou - s prístupom k moderným informačným a komunikačným technológiám. Medzi tých, ktorí majú obmedzený prístup k moderným IKT patria predovšetkým nekvalifikovaní pracujúci, ľudia s najnižším vzdelaním, zdravotne postihnutí, ľudia s najnižším sociálnym statusom, žijúci v najmenších obciach. Obmedzený prístup k IKT bude v budúcnosti znásobovať riziko vylúčenia zo spoločnosti.

Z analýzy ekonomickej a sociálnej situácie vyplýva, že pred SR stoja mnohé dôležité výzvy, ktoré súvisia s chudobou a exklúziou. Hlavnou výzvou je priviesť do hlavného prúdu a integrovať riešenie otázok sociálnej inklúzie prierezovo v rámci kľúčových politických oblastí, ako sú trh práce, dane, sociálna ochrana, vzdelávanie, bývanie a verejné služby. Zdravotne postihnutých sa týkajú predovšetkým tieto oblasti:

- Garancia rovnakého prístupu ku kvalitným sociálnym a zdravotným službám a rozvoj ich ponuky a foriem poskytovania - zlepšiť zdravotný stav obyvateľstva poskytovaním kvalitných zdravotníckych služieb a zabezpečiť rovnaký prístup k nim aj pre rizikové skupiny (starší ľudia, ľudia so zdravotným postihnutím, nízkopříjmové skupiny domácností....);
- Boj proti diskriminácii, zabezpečenie rovnosti príležitostí a ochrana ľudských práv - udržať a rozvíjať existujúce sociálne programy poskytujúce potrebnú podporu na starostlivosť zdravotne postihnutých ako aj tých, ktorí sa o nich starajú.
- Rozšírenie štatistických systémov a indikátorov o chudobe a exklúzii - zabezpečiť viac informácií o rizikových skupinách ako sú Rómovia, osoby po výkone trestu odňatia slobody, bezdomovci, ľudia so zdravotným postihnutím a ďalší.

Vzdelávanie

Vzdelanie významne determinuje vstup a pozíciu na trhu práce a možnosť spoločnosti bojovať s chudobou. Šanca na pracovné uplatnenie je najkritickejšia v skupine so základným vzdelaním, u vyučených a so stredným vzdelaním bez maturity, ktorých odborná kvalifikácia je úzko špecializovaná.

³ Pozri Spoločné memorandum o inklúzii, kap. č. 4.4.2 Občania s ťažkým zdravotným postihnutím, www.employment.gov.sk, 2005

Jedna z najdôležitejších funkcií školského systému, menovite príprava študentov pre úspešný vstup na trh práce, je často zanedbávaná. Jednou z významných výziev pre vzdelávací systém na Slovensku je tiež prechod od zdôrazňovania teoretického poznania k zameraniu sa na jeho praktické využitie v každodennom živote, najmä na trhu práce. Absolventi škôl sa vyznačujú absenciou flexibility, ovládania cudzích jazykov a informačných technológií, čo sťažuje ich pracovné uplatnenie. Stále chýba mechanizmus, ktorý by umožňoval školám flexibilne reagovať na meniace sa potreby trhu práce, a to tak na strane vzdelávacích inštitúcií ako aj na strane úradov práce.

Dôraz sa musí začať klásť nielen na formálne vzdelávanie, ale aj neformálne (školenia prostredníctvom školiacich organizácií) a informálne vzdelávanie (predovšetkým celoživotné vzdelávanie, učenie prácou a pod.). To sa týka predovšetkým dlhodobo nezamestnaných, osôb staršieho veku a osôb s problémami sociálneho charakteru. Osobitne dôležité v tomto ohľade je celoživotné vzdelávanie, ktoré zabezpečí pre staršie osoby vysporiadať sa s veľkými zmenami, ktoré sa obrovskou rýchlosťou v súčasnosti v našom živote realizujú.

1.1.2 Aktivity v oblasti marginalizovaných skupín na úrovni regiónov

V súčasnosti pri riešení rómskej problematiky sú preferované **komplexné prístupy** pri riešení problematiky marginalizovaných rómskych komunít s dôrazom na ich dlhodobý účinok vo všetkých oblastiach spoločenského života.

V súlade s týmto poslaním je nevyhnutná spolupráca KSK na úrovni štátnych a samosprávnych orgánov, ktorá prispieva k všeobecnému osvojeniu si tejto problematiky a vytvára podmienky pre spoločne volené postupy. Priamou zainteresovanosťou predstaviteľov lokálnych samospráv a relevantných inštitúcií sa zvýši koordinácia jednotlivých aktivít a zabezpečí efektívnejšie čerpanie finančných prostriedkov potrebných na ich realizáciu. A to nielen na úrovni dostupných domácich zdrojov, ale hlavne prostriedkov poskytovaných zo štrukturálnych fondov .

Trvalou ambíciou Úradu splnomocnenkyne vlády SR pre rómske komunity je koordináciou systémových a špecifických programov napomáhať v uplatňovaní vládnej politiky zameranej na integráciu Rómov so slovenskou spoločnosťou ako emancipovanou národnostnou menšinou.

Úrad splnomocnenkyne Vlády SR pre rómske komunity prostredníctvom svojich regionálnych kancelárií (viď. Príloha 4) inicioval vytvorenie perspektívnych **konceptí pre obdobie rokov 2007 – 2013** zohľadňujúcej prierezový charakter problematiky v rámci príslušných krajov s najvyšším zastúpením sociálne vylúčených rómskych komunít – **v Banskobystrickom kraji, Košickom kraji a Prešovskom kraji.**

Pre tvorbu materiálu bola zvolená forma širokého **partnerstva** a **participácie**, ktorú prijali predstavitelia rôznych inštitúcií štátnej správy, regionálnej samosprávy, miestnych samospráv, odborných inštitúcií a mimovládnych organizácií pôsobiacich v jednotlivých regiónoch. Východiskami pre spracovanie konceptí boli dokumenty prijaté pre riešenie problematiky marginalizovaných rómskych komunít na regionálnej úrovni.

1.1.3 Inštitucionálne zabezpečenie integrácie marginalizovaných skupín

Riešenie problémov marginalizovaných skupín je postavené na princípe komplexného prístupu, subsidiarity, solidarity a partnerstva. Inštitúcie zaoberajúce sa problematikou marginalizovaných skupín dokážu riešiť problémy iba pri dodržiavaní partnerstva medzi:

- ústrednými orgánmi štátnej správy,
- miestnou štátnou správou (napr. regionálne pracoviská Úradu splnomocnenkyne vlády SR pre rómske komunity),
- regionálnou samosprávou (KSK),
- obecnou samosprávou ,
- mimovládnyimi organizáciami,
- organizáciami marginalizovaných skupín (organizácie zdravotne postihnutých, rómske organizácie, ...),
- cirkvami a náboženskými spoločnosťami (viď príloha č. 13),
- samotnými členmi marginalizovaných skupín.

Partnerstvo je osobitne dôležité pre riešenie problémov marginalizovaných skupín. Je definované ako vzťah medzi dvoma alebo viacerými stranami, ktoré majú kompatibilné ciele a sformulujú dohodu o tom, že budú niečo spoločne robiť. Partnerstvá sú o ľuďoch a organizáciách, ktorí spolupracujú v obojstranne výhodnom vzťahu a často spoločne realizujú veci, ktoré by neboli schopní dosiahnuť samostatne. V Prílohe 5 je uvedený rozsiahly materiál o partnerstve, pripravený v rámci tohto projektu. V tejto časti uvádzame najdôležitejšie informácie o partnerstve.

Úrovně partnerstva

Partnerstvá vznikajú na všetkých úrovniach: miestnej, regionálnej, národnej, ako aj medzinárodnej úrovni. Príkladom fungujúcej medzinárodnej spolupráce môže byť Spoločnosť pre trvalo udržateľný život Biele/Bíle Karpaty, ktorá už niekoľko rokov pôsobí v tomto cezhraničnom regióne. Iným príkladom je fórum iniciatívnych skupín a jednotlivcov – Vidiecky parlament, založený účastníkmi prvého zasadnutia v októbri 2000 v Levoči. Má celoslovenskú pôsobnosť. Jeho členskú základňu tvoria predstavitelia vidieckych iniciatív, mimovládnych neziskových organizácií, samospráv, podnikateľov, vzdelávacích inštitúcií a jednotlivci. Verejno-súkromné partnerstvo na miestnej úrovni je vytvárané z iniciatív mimovládnych organizácií a obecnej samosprávy. Podmienkou je iniciatíva zdola.

Verejnú zložku partnerstva zastupujú samosprávne a štátnosprávne verejné inštitúcie (obecné úrady a miestne úrady štátnej správy, družstvá, štátne majetky). Súkromnú zložku partnerstva predstavujú mimovládny sektor a podnikateľské subjekty. Poznáme viacero úrovní partnerstva:

- partnerstvo na miestnej úrovni,
- partnerstvá v mikroregióne,
- municipálne partnerstvá,
- partnerstvo medzi mestom a vidiekom,
- regionálne partnerstvo,
- krajské partnerstvo, partnerstvo krajov,
- partnerstvo na národnej úrovni,
- cezhraničné partnerstvá.

Formy spolupráce medzi verejným a neziskovým sektorom môže mať rôznu podobu: priama a nepriama podpora (finančná a nefinančná), občianska participácia, verejné obstarávanie, zabezpečenie služieb, partnerstvá pri regionálnom a komunitnom rozvoji.

Formy spolupráce medzi podnikateľským a neziskovým sektorom môže mať rôznu podobu: darčovstvo, filantropia, sponzoring, Cause-related marketing, partnerstvá pri regionálnom a komunitnom rozvoji.

V rámci sociálneho partnerstva sú zapojení ľudia a organizácie, ktorí tvoria rôznu kombináciu verejných podnikateľských a občianskych subjektov, ktorí sa zapájajú do dobrovoľných, vzájomne prospešných a inovatívnych vzťahov, aby spojením svojich zdrojov a schopností dosahovali zdieľané spoločenské ciele. Multisektorové partnerstvá založené na spolupráci verejného, podnikateľského a neziskového sektoru sú pokladané za nevyhnutný štandard v regionálnom integrovanom rozvoji. V rámci programov Štrukturálne fondy nájdeme veľké množstvo partnerstiev a ich skúsenosti odlišujúcich sa konkrétnymi podmienkami ako aj dôvodom ich vzniku. Rozdiely sa viažu predovšetkým na:

- rozličnosť zúčastnených partnerov, ich druh a počet,
- právne postavenie partnerstva, ktoré môže byť alebo voľné alebo viazané zákonom,
- účel alebo vytýčený cieľ, ktorým môže byť výmena informácií, spoločné lobovanie, konzultácie alebo pragmatické ciele ako je získanie financií z EU.

Partnerstvo na miestnej úrovni

Riešenie problémov marginalizovaných skupín (predovšetkým rómskych marginalizovaných komunít) nie je možné riešiť bez systémového vytvárania zainteresovaných subjektov na lokálnej úrovni. V súčasnosti existujúce stratégie je potrebné preniesť do života prostredníctvom partnerstiev. Úlohou KSK je metodicky, organizačne a podľa možnosti aj finančne iniciovať a podporiť vytváranie partnerstiev sociálnej inklúzie marginalizovaných skupín v jednotlivých subregiónoch kraja na lokálnej (miestnej úrovni). KSK môže aktívne vstupovať do týchto partnerstiev a zohrať kľúčovú rolu v metodickej oblasti a oblasti implementácie regionálnych stratégií. Nevyhnutná je spolupráca na úrovni samosprávny kraj a obce (mestá) pre zabezpečenie pozitívnych dopadov aktivít partnerov v konkrétnej lokalite. Lokálne partnerstvá sú partnerstvá na miestnej úrovni – v obci, na sídliskách, v mestách. Členmi partnerstiev sú priamo občania, alebo aj predstavitelia inštitúcií. V mestách môžu vznikať partnerstvá buď na územnom princípe – sídliskové aktivity, alebo na záujmovom princípe – vzdelávanie, charita, mládež, šport a iné.

Subjektmi v takomto partnerstve môžu byť:

- zástupcovia samosprávy,
- miestne školy, alebo resp. ich zástupcovia,
- zástupcovia podnikateľov,
- charita,
- cirkev,
- zástupcovia marginalizovaných skupín

Je potrebné zo strany KSK, obcí resp. mimovládnych organizácií iniciovať neformálne a následne formálne partnerstvá zainteresovaných subjektov.

Vo vidieckych oblastiach je potrebné napomôcť vzniku a činnosti mikroregionálnych partnerstiev.

Partnerstvá v mikroregióne

Riešenie situácie marginalizovaných rómskych komunít vo vidieckych obciach si vyžaduje zapojenie viacerých jednotlivcov či inštitúcií, ktoré sa podieľajú na živote mikroregiónu. Samotné obce alebo mimovládne organizácie, ktoré pôsobia na úrovni obcí, sú slabé po stránke personálnej, finančnej i materiálnej na komplexné riešenie problémov marginalizovaných skupín. V tomto prípade ide o riešenie zložitého problému, ktorý presahuje hranice jednotlivých obcí a zasahuje celý región. S procesom decentralizácie a modernizácie verejnej správy ako jedným z globálnych znakov súčasnej transformácie verejnej správy s presunom právomocí na úroveň miestnych samospráv je spojený nedostatok personálnych a odborných kapacít, ako aj finančných zdrojov na zabezpečenie štandardnej vybavenosti a služieb v každej obci. Túto otázku je potrebné riešiť vytváraním partnerstiev na mikroregionálnej úrovni pri zapojení všetkých relevantných partnerov a zástupcov marginalizovaných komunít. KSK bude spolu s partnermi budovať formálne partnerstvá na subregionálnej úrovni a podporovať vznik a činnosť neformálnych partnerstiev na lokálnej (obecnej úrovni). Budovanie partnerstiev vychádza z potreby existencie a činnosti:

- lokálnych fór Rómov,
- odborných rád zo zástupcov Rómov,
- mimovládnych organizácií,
- formálnych a neformálnych sociálnych sietí.

Vytváranie partnerstiev na lokálnej a mikroregionálnej úrovni vyžaduje systémovú, personálnu, organizačnú a finančnú podporu zo strany KSK a obecnej samosprávy.

1.1.4 Trh práce v KSK

V rámci uplatnenia sa zdravotne postihnutých na trhu práce Košického samosprávneho kraja je dôležité si uvedomiť najdôležitejšie charakteristiky sociálno-ekonomického stavu regiónu, stupňa rozvoja spoločenského kapitálu, problematiku zamestnanosti a nezamestnanosti a problematiku vzdelávania. V rámci týchto faktorov budeme uvažovať o možnostiach uplatnenia sa marginalizovaných skupín na trhu práce. Podrobnejšia analýza postavenia zdravotne postihnutých na trhu práce je uvedená v Prílohe 6. Jednotlivé faktory uvádzame v rámci SWOT analýzy trhu práce KSK.

a) Sociálno-ekonomický rozvoj

Silné stránky:

Mesto Košice tvorí 2. najvýznamnejší urbárny systém SR. V rámci kraja existujú dva základné potenciálne póly rozvoja Spišská Nová Ves a Michalovce s náznakmi ich endogénneho (vnútorného) rozvoja. Región disponuje vysokým potenciálom kvalifikačne a cenovo konkurencieschopnej pracovnej sily. Výhodou kraja je priaznivejší demografický vývoj v porovnaní so SR a EÚ. V rámci kraja existuje silný potenciál rozvoja malého a stredného podnikania.

Slabé stránky:

Pre región je stále typická nízka miera diverzifikácie priemyslu. Problémom je nerovnomerne rozmiestnená priemyselná výroba a nízka miera finalizácie a sofistikovanej výroby. Chýba vyšší počet výrobných podnikov s vyššou mierou pridanej hodnoty. Kraj je zásobárňou pracovných síl pre rozvinutejšie regióny Slovenska, čo má za následok masový odchod

najkvalitnejších pracovných síl mimo región. Kraj nemá dostatočné kapacity na vytváranie priaznivého podnikateľského prostredia pre malých a stredných podnikateľov. Zahraniční investori sú motivovaní predovšetkým lacnou pracovnou silou a nie inovačným potenciálom územia.

Pre kraj je typická vysoká a vnútorne disparitná miera nezamestnanosti a nepriaznivá kvalifikačná štruktúra nezamestnaných.

Príležitosti:

Po vstupe do EÚ je badať zvýšený záujem zahraničných investorov o investovanie. Pre kraj je dôležité dobudovanie medzinárodných dopravných ťahov, napojenie na medzinárodný obchod, zvýšenie exportu. Využitie štrukturálnych fondov je zatiaľ nedostatočné, je potrebné ho cielene použiť na riešenie strategických cieľov rozvoja kraja.

Ohrozenia:

Ohrozením pre podnikateľov je zvýšenie konkurenčného tlaku po vstupe do EÚ. Ďalej je to rastúci presun záujmu investorov zo starých členských krajín von zo Slovenska a ako i z Košického samosprávneho kraja z dôvodu lacnejšej pracovnej sily smerom na východ (Rumunsko a Bulharsko, Ukrajina, Rusko, Čína, India, ako aj ďalšie krajiny). Veľkým problémom je nedostatočná absorpčná schopnosť malých a stredných podnikateľov, ako aj tretieho sektoru čerpať prostriedky z fondov EÚ. Kraj nemá dostatočne vybudované efektívne podporné inštitúcie pre priame zahraničné investície a export. Celoslovenským problémom je vysoké odvodové zaťaženie v porovnaní s krajinami OECD, ktoré znižuje schopnosť zamestnávateľov výrazne zvyšovať zamestnanosť v kraji.

b) Ľudské zdroje – sociálna oblasť

Silné stránky:

Výhodou kraja v oblasti ľudských zdrojov je vhodná demografická štruktúra obyvateľstva a priaznivý stav prirodzeného prírastku obyvateľstva. Veľký potenciál má predovšetkým mesto Košice ako centrum vzdelávacích a kultúrnych inštitúcií a univerzitné centrum.

Slabé stránky:

Kraj trpí vysokou mierou nezamestnanosti a problémom dlhodobej nezamestnanosti. Pre vysoký podiel obyvateľstva je typická nízka životná úroveň. V niektorých regiónoch je vysoká miera a koncentrácia neprispôsobivej časti obyvateľstva (rómske osady). V rámci kraja sú vysoké rozdiely v životnej úrovni miest a vidieckych oblastí. Z hľadiska rozvoja zamestnanosti badáme nedostatok informácií a motivácie obyvateľstva v oblasti podnikania.

Príležitosti:

Nevyhnutnou podmienkou úspešného rozvoja kraja je podpora aktivít riešiacich rómsku problematiku.

Kraj čaká dobudovanie materiálno-technickej základne školstva a podpora transformácie siete zdravotníckych zariadení a zariadení sociálnych služieb. V rámci rozvoja spoločenského kapitálu je nevyhnutné partnerstvo a spolupráca štátnych a neštátnych organizácií pri riešení sociálnych problémov.

Ohrozenia:

Reálnym ohrozením sociálnej situácie je pokles reálnych miezd a riziko stagnácie dlhodobu nezamestnaných – nechť zapojiť sa do trhu práce.

c) Rozvoj vidieckych oblastí

Urbanizácia kraja dosahuje len 58 %. Celá tretina obyvateľov kraja žije v meste Košice. 42 % obyvateľov žije na vidieku. Preto je rozvoj vidieka dôležitý z hľadiska riešenia problémov zamestnanosti.

Silné stránky:

- Vhodné podmienky pre rozvoj poľnohospodárstva a lesného hospodárstva v rámci SR
- Významné prírodné a kultúrno-historické bohatstvo
- Vysoký podiel obyvateľstva v produktívnom veku
- Prítomnosť ľudových tradícií v živote obyvateľov
- Rozvinuté odborné školstvo
- Existujúce občianske aktivity v rámci tretieho sektora

Slabé stránky:

- Nepriaznivá sociálna a vzdelanostná úroveň obyvateľstva
- Vysoká miera nezamestnanosti
- Značná sústredenosť a vysoký podiel neprispôsobivej časti rómskeho obyvateľstva
- Nízka dostupnosť sídiel a ich nedostatočná vybavenosť technickou infraštruktúrou
- Nízky stupeň občianskej vybavenosti
- Absencia podnikateľských aktivít
- Slabá informovanosť vo všetkých oblastiach občianskeho a hospodárskeho života
- Absencia rozvojových programov

Príležitosti:

- Dobudovaním technickej infraštruktúry podporiť optimálnosť sídelnej štruktúry
- Zlepšením dopravnej dostupnosti zatriktívniť vidiek pre podnikanie a cestovný ruch
- Rozvoj služieb, školstva a cestovného ruchu smerujúci k vytváraniu pracovných príležitostí
- Rozvojom hospodárskych aktivít založených na využívaní miestnych zdrojov zabezpečiť trvalú udržateľnosť rozvoja
- Kultivovaním geofondu stabilizovať ekológiu krajiny
- Vytvorením garančného fondu podporovať začínajúcich podnikateľov
- Diverzifikácia výrobných podnikov, organizácií a vzdelávacích zariadení budovaním pobočiek
- Výstavbou logistických centier zlepšiť zásobovanie a odbyť

Ohrozenia:

- Rast nezamestnanosti
- Pokles počtu stálych obyvateľov obcí, strata identity obcí
- Neriešenie rómskej problematiky
- Pomalý rozvoj dopravnej infraštruktúry
- Nedobudovanie siete inštitúcií poskytujúcich služby podnikateľom
- Nedostatočná inštitucionálna sieť pre využívanie disponibilných finančných zdrojov.

Hlavné strategické priority - Výrazné zvýšenie odvetvovej a priestorovej diverzifikácie priemyselnej výroby

Charakteristika: Diverzifikáciu priemyselnej štruktúry je potrebné postaviť na báze motivovaných priamych zahraničných investícií do podnikov v odvetviach s najvyššou komparatívnou výhodou pre lokalizáciu v subregiónoch. Konkrétnym a najúčinnnejším nástrojom na lákanie zahraničných investícií sú priemyselné parky, ktorých výstavbu je potrebné podporiť aj proinvestičným prostredím na regionálnej úrovni.

Vypracovanie modelu existujúcich na seba nadväzujúcich odvetví a ich priestorových súvislostí v regióne resp. v susediacich regiónoch. Je potrebné rozvíjať tie odvetvia priemyselnej výroby, ktoré zvýšia finalizáciu výroby a exportnú výkonnosť kraja.

V rámci kraja sú preferovanými odvetvami:

- ľahký strojársky priemysel
- automobilový priemysel
- elektrotechnický priemysel
- drevospracujúci priemysel
- obchod-logistika

Zvýšenie priestorovej diverzifikácie priemyslu

Okrem odvetvovej diverzifikácie priemyslu bude samosprávny kraj napomáhať lokalizácii investičného kapitálu aj do, z pohľadu PZI, menej atraktívnych subregiónov (okresov alebo mikroregiónov) kraja.

Zvýšenie využitia intelektuálneho a inovačného potenciálu regiónu

Pri budovaní nových priemyselných odvetví s vyššou mierou pridanej hodnoty je nevyhnutné udržať a rozvinúť vedecko-výskumný potenciál regiónu. Je potrebné zvrátiť trend odchodu a zabrániť úniku mladých a najtalentovanejších ľudí z regiónu za lepšími pracovnými podmienkami, čo má svoje negatívne ekonomické dopady na široké vrstvy obyvateľstva.

Zlepšenie podnikateľského prostredia

Podnikateľské prostredie v Košickom kraji nie je priaznivé. Nie je priaznivá ani štruktúra malých a stredných podnikateľov podľa odvetví ekonomickej činnosti, keď najviac malých a stredných podnikateľov pôsobí vo sfére maloobchodu.⁴

Cieľom týchto opatrení je zlepšiť dostupnosť finančných zdrojov pre malých a stredných podnikateľov v regiónoch s vysokou mierou nezamestnanosti najmä pri realizácii priorít rozvoja kraja. Dôležitá je podpora zvýšenia počtu živnostníkov zameraných na tradičné živnosti i živnosti súvisiace s požiadavkami trhu

Dôležitá je podpora budovania podnikateľskej infraštruktúry s dôrazom na budovanie podnikateľských inkubátorov a priemyselných parkov. Tu môžeme zaradiť nasledujúce aktivity:

⁴ Zlepšenie podnikateľského prostredia priaznivo ovplyvňuje: znižujúce daňové zaťaženie podnikateľských subjektov, zníženie administratívnej náročnosti podnikania, zlepšenie informovanosti malých a stredných podnikateľov, sprehľadnenie systému verejného obstarávania, cielené poskytovanie štátnej pomoci, ochrana hospodárskej súťaže a realizácie investičných stimulov. Z ďalších opatrení významný vplyv na zlepšenie podnikateľského prostredia má dobudovanie infraštruktúry, najmä technickej s dôrazom na zlepšenie úrovne a kvality cestnej siete.

- podpora zriaďovania inkubátorov pre začínajúcich podnikateľov vrátane poskytovania komplexných služieb súvisiacich s podnikaním,
- rozvíjanie princípov a realizáciou projektov v súlade s princípmi sociálnej ekonomiky,
- iniciovanie využitia objektov tzv. hnedých zón a revitalizáciu existujúcich priemyselných areálov,
- propagácia regiónu a jeho komparatívnych výhod, podpora rozvojových projektov zameraných na malé a stredné podnikanie.

Podpora rozvoja komplexných služieb pre malých a stredných podnikateľov

Úlohy:

- iniciovanie rozvoja technických servisných a informačných služieb so zameraním na malé a stredné podnikanie,
- podpora zlepšenia úrovne poskytovaných služieb pre znižovanie administratívnej náročnosti malého a stredného podnikania.

Podpora priestorového rozloženia inštitúcií orientovaných na podporu rozvoja malého a stredného podnikania, poradenské služby, zlepšenie absorbčnej schopnosti regiónu

- iniciovanie rozšírenia siete inštitúcií zameraných na podporu rozvoja malého a stredného podnikania so zameraním na poradenstvo a. rozvojových agentúr do regiónov s vysokou mierou nezamestnanosti, podpora informačných a vzdelávacích organizácií,
- podpora vytvárania centier prvého kontaktu za účelom poskytnutia poradenských a informačných služieb,
- podpora prípravy odborných konzultantov pre vypracovanie kvalitných projektov v súlade s požiadavkami poskytovateľov grantov a EÚ v inštitúciách pre podporu malého a stredného podnikania, v rozvojových agentúrach, projekčných organizáciách,
- podpora spolupráce a výmeny skúseností organizácií zaoberajúcich sa podporou malého a stredného podnikania i verejnej správy so zahraničnými partnermi, preberanie skúseností pri príprave a vypracovaní projektov,
- podpora budovania zahraničných obchodných misií pre zlepšenie informovanosti o regióne s cieľom podpory malého a stredného podnikania a zvýšenia exportu.

Podpora konkurencieschopnosti produkcie malých a stredných podnikateľov, zvyšovanie exportu

Nízka konkurencieschopnosť priemyselnej produkcie prejavuje problémami v jej odbyte. Príčinou je aj zastaralé výrobné zariadenie, absencia nových technológií s nepriaznivým vplyvom na výrobnú cenu a predajnosť produkcie. Zvýšenie konkurencieschopnosti je podmienkou pre export produkcie na zahraničných trhoch. Dôležité je skvalitňovanie poskytovania komplexných služieb pre malých a stredných podnikateľov formou:

- podpory uplatňovania nových technológií, reštrukturalizácia a mikroekonomická adaptácia,
- podpory propagačných aktivít, vrátane propagácie malých a stredných podnikateľov,
- vytvárania podmienok a podpora rozvoja finálnych výrob na báze domácich zdrojov.

Rozvoj cestovného ruchu

Košický kraj má ideálne prírodné podmienky pre rozvoj turistického priemyslu - rozvoj aktívneho cestovného ruchu, mestskej a vidieckej turistiky i agroturistiky. Na jeho území sa nachádzajú národné parky Slovenský raj a Slovenský kras na území okresov Spišská Nová Ves a Rožňava. Rozvoj cestovného ruchu nepriaznivo ovplyvňuje nedostatočná dopravná dostupnosť, nedobudované strediská cestovného ruchu z hľadiska kvality a sortimentu poskytovaných služieb, nedostatok informácií, zaostávajúca technická infraštruktúra. Opatrenia v rámci strednodobého programovania sú navrhnuté tak, aby pôsobili v zmysle odbúravania týchto bariér. Rozvoj cestovného ruchu by sa nemal rozvíjať na úkor ohrozenia chránených území prírody a krajiny. Pri formulovaní špecifického sa vychádzalo z dlhodobých plánov rozvoja cestovného ruchu jednotlivých regiónov. Rozvoj CR sa tu chápe ako súčasť rozvoja malého a stredného podnikania. Základné oblasti podpory:

- podpora kapitálového vstupu do rozvojových investícií cestovného ruchu,
- podpora tvorby produktov cestovného ruchu, zvyšovanie kvalifikácie pre zlepšenie úrovne cestovného ruchu a zvyšovanie sortimentu a kvality poskytovaných služieb pre návštevníkov regiónu ,
- podpora súkromných marketingových, odbytových a poradenských aktivít v oblasti cestovného ruchu,
- koordinovanie rozvoja aktívneho cestovného ruchu Gemera, Spiša, a cezhraničnej spolupráce s priľahlými územiami Maďarskej a Poľskej republiky,
- udržanie a zveľaďovanie genofondu a ochrana vzácnych rastlín ako súčastí rozvoja cestovného ruchu.

Posilňovanie sociálneho kapitálu

- Rozvoj sociálnej oblasti a podpora marginalizovaných skupín.
- Vytvorenie sústavy indikátorov na zabezpečenie priebežného monitorovania marginalizovaných skupín obyvateľstva.
- Vypracovanie stratégie na podporu rozvoja marginalizovaných skupín obyvateľstva.
- Vytvorenie stratégie spoločenskej a priestorovej integrácie rómskeho etnika.

Rozvoj vzdelávacích služieb

Cieľom rozvoja vzdelávacích služieb je zabezpečiť priaznivý rozvoj vzdelávania skvalitňovaním materiálno-technickej základne školstva, reprofiláciou a nadväzovaním školského systému na trh práce a optimalizácie školskej siete, sústredím sa na zabezpečenie celoživotného vzdelávania najmä pre staršie osoby a podnikateľskú sféru.

Podpora rozvoja základnej – štandardnej školskej sústavy

Základné aktivity:

- dobudovanie materiálno-technickej základne školstva v súlade s európskymi štandardami,

- zosúladienie odborného zamerania stredných škôl s potrebami regionálneho rozvoja územia,
- zabezpečenie úrovne a kvality vzdelávania obyvateľstva s cieľom uplatnenia absolventov škôl na trhu práce v súlade s európskymi vzdelávacími trendmi,
- vybudovanie systému ďalšieho vzdelávania pedagógov,
- vytvorenie uceleného systému celoživotného vzdelávania,
- podpora vzniku združených škôl a regionálnych centier a to aj v ich 8-ročnej a internátnej podobe,
- podpora vzniku stredísk praktického vyučovania,
- podpora vzniku bilingválnych škôl a tried s rozšíreným vyučovaním cudzieho jazyka.

Rozvoj a podpora doplnkového vzdelávania a rekvalifikácie

Základné úlohy:

- využívanie materiálno-technického vybavenia škôl v čase mimo vyučovacieho procesu,
- dobudovanie informačnej siete,
- podporovanie partnerstva štátnych a neštátnych inštitúcií vo vzdelávacom systéme,
- rozšírenie pomaturitných foriem vzdelávania,
- podporovanie rekvalifikácií pre zvýšenie flexibility pracovnej sily v súlade s požiadavkami trhu práce,
- prepojenie vzdelávania, vedy, výskumu, vývoja s praxou.

1.1.5 Lokalizácia marginalizovaných skupín v rámci sídelnej štruktúry

V rámci sčítania ľudu, domov a bytov v roku 2001 sa k rómskej národnosti na Slovensku prihlásilo 89 920 obyvateľov. Štatistické údaje nevystihujú skutočný počet občanov SR rómskeho pôvodu. Počet Rómov v SR sa odhaduje na 380 000, pričom podiel detí do 14 rokov je 43,6%. Rómovia žijú nerovnomerne na celom území SR. Veľké rozdiely sú v koncentracii v jednotlivých regiónoch. V SR bolo k 31.12.2000 evidovaných 620 rómskych osád, pričom na území niektorých obcí sa nachádza aj viac osád. Podľa sčítania obyvateľov, domov a bytov najväčšia koncentrácia občanov SR hlásiacich sa k rómskej národnosti, t.j. je v Prešovskom kraji a Košickom kraji.⁵

Ponúkame prehľad lokalít - obcí s marginalizovanými rómskymi osadami v Košickom samosprávnom kraji v rámci jednotlivých okresov.. Údaje sú spracované na základe ročného výkazu o obytných zoskupeniach na nízkom socio-kultúrnom stupni ku koncu r.2005. Ide o 168 osád.⁶

⁵ Viac informácií o rómskej populácii v Slovenskej republike poskytol [Sociografický prieskum rómskych osídlení na Slovensku](#), ktorý zrealizoval Úrad splnomocnenkyne vlády SR pre rómske komunity. Zdroj: www.vlada.gov.sk

⁶ Zdroj: www.vlada.gov.sk. Neskoršie mapovanie nebolo realizované.

Okres Rožňava

- Dobšiná, Gemerská Hôrka, Čierna Lehota, Rakovnice, Hrušov, Kobeliarovo, Krásnohorské Podhradie, Vyšná Slaná, Gočovo, Kunová Teplica, Gemerská Panica, Silická Brezová, Stratená, Rozložná, Brdárka, Slavec, Slavoška, Plešivec, Pača, Brzotín, Henckovce, Čoltovo, Nižná Slaná, Slavošovce, Rožňavské Bystré, Silica, Rejdová, Kocel'ovce, Bôrka, Gočaltovo, Bretka, Roštár

Okres Košice – okolie

- Bačkovík, Beniakovce, Bidovce, Blažice, Bočiar, Boliarov, Čakonovce, Čaňa, Drienovec, Družstevná pri Hornáde, Dvorníky – Včeláre, Ďurkov, Háj, Chrastné, Jasov, Kecerovce, Kechnec, Košické Olšany, Košický Klečenov, Kysak, Kráľovce, Medzev, Nižná Myšľa, Nižný Lanec, Novačany, Ploské, Rankovce, Opina, Sady nad Torysou, Seňa, Sokol', Sokol'any, Svinica, Valalíky, Turňa nad Bodvou, Veľká Ida, Vyšná Myšľa, Vtáčkovce, Olšovany

Okres Gelnica

- Nálepkovo, Závadka, Rychnava, Mníšek nad Hnilcom, Helcmanovce

Okres Košice

- Demeter, Ťahanovce, Luník IX, Popradská ul. a ďalšie.

Okres Michalovce

- Drahňov, Kapušianske Kľačany, Laškovce, Michalovce, Kriškovská Liesková

Okres Spišská Nová Ves

- Žehra, Spišská Nová Ves, Olcava, Markušovce, Krompachy, Betlanovce, Spišské Vlachy, Poráč, Kaľava, Vítkovce, Kalinovec, Letanovce, Iľiašovce, Teplička, Chrast' nad Hornádom, Spišské Tomašovce, Slovinky, Hrabušice, Smižany, Arnutovce, Bystrany, Rudňany

Okres Trebišov

- Trebišov, Čelovce, Boľany, Brehov, Malá Tŕnia, Bačka, Veľké Trakany, Leles, Egreš, Svinice, Zemplín, Ladmovce, Hrčel', Kuzmice, Slovenské Nové Mesto, Hraň, Brezina, Bačkov, Malé Trakany, Zatín, Zemplínka Teplica, Ozorovce, Kravany, Sečovce, Veľký Kamenec, Poľany, Zbehňov, Kožuchov, Vojčice, Parchovany

Okres Sobrance

- Bežovce, Blatná Polianka, Horňa, Kolibabovce, Nižná Rybnica, Ostrov, Podhorod', Ruský Hrabovec, Sobrance, Svätuš, Tašuľa, Tibava, Úbrež, Vyšná Rybnica, Blatné Remety

K 31. 12. 2005 bolo evidovaných v Slovenskej republike 620 osád. Na území niektorých obcí sa nachádza aj viac osád. Košický samosprávny kraj je v poradí druhým krajom, čo sa týka počtu osád s marginalizovanými rómskymi komunitami.

N a porovnanie uvádzame tabuľku s počtom osád na území jednotlivých samosprávnych krajov:

Por. číslo	Kraj	počet osád
1	Bratislavský	11
2	Trnavský	37
3	Nitriansky	24
4	Trenčiansky	12
5	Žilinský	8
6	Banskobystrický	110

7	Prešovský	250
8	Košický	168

1.1.6 Občianska infraštruktúra vo väzbe na lokalizáciu marginalizovaných skupín v rámci sídelnej štruktúry (dostupnosť vzdelania, sociálne služby, ...)

Koncepcia štátnej bytovej politiky určuje základné ciele a zámery bytovej politiky v rozvoji bývania a spolu s podpornými ekonomickými nástrojmi rozvoja bývania vytvára podmienky pre dostupnosť bývania obyvateľov Slovenskej republiky. Určitá menšia časť obyvateľov si však vzhľadom k svojej vzdelanostnej, kultúrnej a sociálnej úrovni nedokáže bežnými prístupmi a spôsobmi zabezpečiť primerané vlastnícke bývanie. Ide o sociálne kategórie, ktoré sa z rôznych príčin nedokážu uplatniť na trhu práce alebo sú z neho úplne vylúčené a dostávajú sa do pozície sociálne ohrozených a marginalizovaných skupín obyvateľstva.

Možnosti a podmienky zabezpečenia bývania pre časť obyvateľstva z marginalizovaných a sociálne ohrozených skupín občanov sú v súčasnosti v primeranom rozsahu upravené koncepciou štátnej bytovej politiky a súvisiacimi právnymi predpismi, upravujúcimi podporu rozvoja bývania. Prípadné čiastkové nedostatky v tejto oblasti sa dajú riešiť úpravou jednotlivých predpisov a nevyžaduje sa zmena systémového prístupu k riešeniu tejto problematiky.

Riešenie bývania príslušníkov sociálne vylúčených rómskych komunít je z hľadiska kvantity ako aj rozsahu a zložitosti problematiky veľmi náročné a nie je efektívne spájať ho s riešením problematiky iných sociálne vylúčených skupín obyvateľstva. Tieto problémy majú odlišné príčiny a vyžadujú si odlišné prístupy k riešeniu.

Dlhodobá koncepcia bývania pre marginalizované skupiny obyvateľstva a metódy jej financovania (ďalej len „Koncepcia“ – vid' Príloha 7) je preto vo svojej podstate zameraná na riešenie problematiky bývania príslušníkov sociálne vylúčených rómskych komunít v mestských alebo obecných koncentráciách, priestorovo segregovaných a separovaných osídleniach a je špecifickým doplnením koncepcie štátnej bytovej politiky. Jej cieľom je navrhnúť princípy riešenia a podporné nástroje zabezpečenia primeraného štandardu bývania príslušníkov sociálne vylúčených rómskych komunít v závislosti od miestnych socio-ekonomických podmienok.

Koncepcia predstavuje rozpracovanie princípu dočasných vyrovnávacích opatrení, definovaných vo vládou prijatých „Základných tézach koncepcie politiky vlády SR v integrácii rómskych komunít“ v oblasti bývania. Cieľovou skupinou týchto dočasných vyrovnávacích opatrení sú obyvatelia priestorovo alebo sociálne segregovaných a separovaných osídlení, ktoré sú sociálnym okolím označované ako rómske, bez ohľadu na individuálnu etnicitu jednotlivých obyvateľov týchto osídlení. Cieľom opatrení formulovaných v koncepcii je zlepšenie sociálnej, kultúrnej a ekonomickej úrovne života príslušníkov sociálne vylúčených rómskych komunít a jeho postupná integrácia do života občianskej spoločnosti.

Koncepcia vychádza z nasledujúcich dokumentov:

- Základné tézy koncepcie politiky vlády SR v integrácii rómskych komunít .
- Priority vlády SR v integrácii rómskych komunít na rok 2004.
- Národný akčný plán sociálnej inklúzie 2004-2006.
- Komplexný rozvojový program rómskych osád.

- Sociografické mapovanie rómskych osídlení na Slovensku (ďalej len “mapovanie”).

Princípy a ciele Koncepcie sú v súlade s Ústavou Slovenskej republiky, so základným programovým dokumentom OSN v oblasti bývania – Agendou Habitat, Európskou sociálnou chartou, Odporúčaniami Rady Európy a Výboru ministrov k zlepšeniu podmienok bývania rómskych a kočovných komunít v Európe, Rámcovým dohovorom na ochranu národnostných menšín a ďalšími dokumentmi.

Základné prístupy k riešeniu

Aby mohli byť sociálne vylúčené rómske komunity začlenené do spoločnosti a dosiahnuť primeranú životnú úroveň vrátane bývania, musia mať možnosť pracovať a zabezpečiť si dostatočné príjmy. Možnosť zamestnania však priamo podmieňuje dosiahnutá úroveň vzdelania, resp. získaná kvalifikácia, ale aj celková miera zamestnanosti v určitom regióne a úroveň jej rozvoja. Tak, ako to zdôrazňujú aj dokumenty schválené vládou SR uvádzané v úvode materiálu, je nevyhnutné zabezpečiť pre príslušníkov sociálne vylúčených rómskych komunít v prvom rade vzdelanie a stimuláciu pre jeho zvyšovanie. Vytváraním podmienok pre sociálny a spoločenský vývoj rómskej populácie bude možné dosiahnuť aj prípravu občanov sociálne vylúčených rómskych komunít na zmenu bývania. Zabezpečenie týchto východiskových podmienok pre rozvoj bývania príslušníkov sociálne vylúčených rómskych komunít je otázkou komplexného prístupu zo strany štátu v spolupráci zainteresovaných rezortov, najmä školstva, kultúry, zdravotníctva, práce, sociálnych vecí a rodiny, zainteresovaných orgánov samosprávy a mimovládnych organizácií. Vzdelávaciu prácu a sociálnu asistenciu je potrebné vykonávať sústavne, dlhodobo a v spolupráci s miestnymi združeniami, cirkvami, školou a komunitnými sociálnymi pracovníkmi, ktorí sú na tieto činnosti vyškolení.

Typy osídlení:

Mestské a obecné koncentrácie

Mestské a obecné koncentrácie rómskeho osídlenia, tzv. “mestské getá” predstavujú v súčasnosti takmer etnicky homogénne štvrte, ktorých obyvatelia žijú v uzavretom geografickom priestore oddelene od ostatného obyvateľstva. Mestské a obecné koncentrácie tvoria niekedy aj samostatné ulice alebo zoskupenia domov, ktoré sú urbanisticky integrálnou súčasťou obce, ale zo socio-kultúrneho hľadiska tvoria samostatný útvar.

Takmer u všetkých bytových domov je potrebné pripraviť a zabezpečiť komplexnú rekonštrukciu objektov. Za tým účelom je potrebné uskutočniť nasledujúce kroky:

- a) Vykonať diagnostikáciu technického stavu domov s koncentráciou rómskeho obyvateľstva a na základe výsledkov stanoviť predpokladaný rozsah prác a finančných prostriedkov na obnovu týchto stavieb.

Nositeľ úlohy: MVRR SR v spolupráci s obcami

- b) Vypracovať program obnovy domov obývaných rómskym obyvateľstvom, ako súčasť programov rozvoja bývania obce podľa § 4, ods. 3, písm. i) zákona č. 369/1990 Z. z. o obecnom zriadení v znení neskorších predpisov.

Nositeľ úlohy: obec

- c) Vytvoriť komunitné centrá v lokalitách s koncentráciou rómskeho obyvateľstva a organizovať v nich sociálnu prácu, vzdelávanie, výchovu, rekvalifikáciu občanov

a prípravu na začlenenie do pracovného procesu a ďalšie vhodné činnosti. Jedným zo stimulov pre zapojenie rómskych občanov do aktivít vyvíjaných v komunitnom centre bude umožniť rodinám, ktoré vykazujú najlepšie výsledky, získať lepšie bývanie.

Nositeľ úlohy: podpredseda vlády SR pre európske záležitosti, ľudské práva a menšiny, VÚC, obce, MPSVR SR, MŠ SR, MZ SR, MK SR

- d) Riešiť spôsob odstránenia dlžôb za bývanie s využitím možnosti odpracovania dlhu v rámci komunálnych aktivít, verejnoprospešných prác a s dohodnutím splátkového kalendára.

Nositeľ úlohy: obce so zapojením rómskych aktivistov v spolupráci s MPSVR SR

- e) Zamedziť vytváraniu nových dlhov súvisiacich s nájmom bytov tým, že obecné zastupiteľstvá budú určovať výšku nájomného diferencovane v závislosti na kvalite bytového fondu a sociálnej situácii nájomníkov (nemusia predpisovať maximálnu výšku nájomného umožnenú platným predpisom) a MPSVR SR upraví výšku príspevkov na bývanie podľa skutočných priemerných výdavkov domácností na bývanie v primeranom byte v zmysle bodu C.2 uznesenia vlády SR č. 736/2002.

Nositeľ úlohy: obce, MPSVR SR

- f) Vytvoriť bytovú samosprávu, ktorá bude spolupracovať s komunitnými sociálnymi pracovníkmi a obecnou samosprávou, organizačne dohliadať na znižovanie existujúcich dlhov spojených s bývaním, predchádzanie vzniku nových dlhov, riešenie susedských sporov a zabezpečovať správne užívanie bytov v zmysle ustanovení Občianskeho zákonníka a nájomnej zmluvy, podieľať sa organizačne na obnove bytových domov, spolurozhodovať s obcou o postupe obnovy a určení nájomníkov do obnovených bytov.

Nositeľ úlohy: obce, Úrad splnomocnenkyne vlády SR pre rómske komunity

- g) Zabezpečiť postupnú obnovu bytových domov s podmienkami finančnej podpory poskytovanej podľa predpisov MVRR SR s využitím svojpomocných prác rómskych občanov a možností podpory v rámci programov MPSVR SR. Pri verejnom obstarávaní a výbere zhotoviteľa obnovy bytových domov sa odporúča v rámci hodnotiacich kritérií uplatniť podmienku zamestnávania príslušníkov rómskych komunít.

Nositeľ úlohy: obce

Priestorovo separované a segregované rómske osídlenia

Podľa aktuálnych údajov je v súčasnosti na Slovensku 619 priestorovo separovaných alebo segregovaných osídlení, ktoré majorita vníma ako rómske. Z tohto počtu je 338 lokalizovaných na okraji obcí a miest - separované a 281 je priestorovo vzdialených od obce alebo mesta, príp. oddelených prírodnou alebo umelou bariérou (potok, železnica, cesta a pod.) - segregované. Počet obyvateľov osídlení lokalizovaných na okraji obcí je 64 661 a počet obyvateľov osídlení vzdialených alebo oddelených od obcí je 49 586.

Uspokojovanie potrieb bývania sociálne odkázaných občanov žijúcich v uvedených osídleniach predstavuje otvorený problém, nakoľko kvalitatívna úroveň ich obydľí je väčšinou hlboko pod štandardom bývania. Značnú časť obydľí v týchto osídleniach tvoria chatrče - jednoduché príbytky postavené z dreva, hlíny, plechu, ktoré nevyhovujú platným technickým normám a hygienickým predpisom. Väčšina týchto osídlení zápasí s problémami nedostatočnej technickej infraštruktúry – nízka kvalita vody, chýbajúca kanalizácia,

elektrifikácia a plynofikácia, nedostatočná kvalita ciest, chýbajúce elektrické verejné osvetlenie a občianska vybavenosť. Mnohé osídlenia nemajú vysporiadané vlastnícke vzťahy k pôde, čo vyvoláva problémy pri legalizácii rozvoja týchto obytných zón. Niektoré sa nachádzajú v blízkosti rôznych zdrojov znečistenia alebo v oblastiach so znehodnoteným životným prostredím, kde nie je perspektíva rozvoja. Podiel obyvateľov bývajúcich v jednotlivých typoch obydľí a vybavenosť osídlení technickou infraštruktúrou je uvedená v Prílohe 8.

V súčasnosti nie je možné aj vzhľadom na vysoký počet ľudí žijúcich v priestorovo segregovaných či separovaných rómskych osídleniach ich plnohodnotne integrovať do obcí. Odstránenie osídlení si bude vyžadovať množstvo práce pri výstavbe nových bytov, základného vybavenia a infraštruktúry, ale aj sociálnu, ekonomickú a kultúrnu integráciu rómskej populácie. Z uvedených dôvodov aj v týchto rómskych osídleniach sa ako nevyhnutnosť ukazuje potreba vybudovať komunitné centrá, ktoré budú zabezpečovať pre rómske obyvateľstvo potrebnú osvetu, poradenstvo a základné sociálne služby.

Vzhľadom na potrebu ochrany zdravia je nevyhnutné zamerať sa najskôr na zavedenie základnej infraštruktúry (voda, elektrina, komunikačná sieť, odvoz odpadu...) do rómskych osídlení a zlepšenie hygienických podmienok rodín, bývajúcich v nevyhovujúcich životných podmienkach. Tam, kde obydľia možno legalizovať a po určitých stavebných úpravách by mohli spĺňať stanovený štandard, je potrebné naplánovať ich obnovu. Potreba obnovy alebo odstránenia nevyhovujúcich obydľí a humanizácia rómskych osád musí byť povinnou súčasťou územných plánov obcí, programov hospodárskeho a sociálneho rozvoja samosprávnych krajov a obcí a programov rozvoja bývania obcí.

Pri plánovaní obnovy priestorovo segregovaných a separovaných rómskych osídlení je potrebné vychádzať z Komplexného rozvojového programu rómskych osád/osídlení, vypracovaného Úradom splnomocnenkyne vlády SR pre rómske komunity. V súčasnosti v niektorých obciach sú už badateľné výsledky z realizácie tohoto programu v oblasti pôsobenia komunitných sociálnych pracovníkov, výstavby bytov a technickej infraštruktúry. Za účelom zabezpečenia komplexnej realizácie programov je potrebné zo strany Úradu splnomocnenkyne vlády SR pre rómske komunity v spolupráci s obcami koordinovať aktivity zamerané na využívanie štrukturálnych fondov a prostriedkov zo štátneho rozpočtu a podporovať kontinuitu programov jednotlivých rezortov.

Lokalizácia výstavby nových bytov a zabezpečenie stavebných pozemkov, legalizácia existujúcich osídlení

Riešenie problematiky bývania príslušníkov sociálne vylúčených rómskych komunít obvykle presahuje finančné, územné, investorské aj administratívne možnosti obcí, v ktorých je zvýšená koncentrácia rómskeho obyvateľstva. Niektoré osady sú umiestnené v nevhodnom ekologickom prostredí a v záujme ochrany obyvateľov musia byť zrušené. Preto je potrebné, aby návrh na lokalizáciu výstavby bytov vypracoval samosprávny kraj v spolupráci s obcami a odsúhlasil s príslušným krajským úradom. Treba pritom vychádzať z územných plánov obcí, programov rozvoja bývania obcí, programov hospodárskeho rozvoja a sociálneho rozvoja obcí, koncepcie rozvoja bývania samosprávneho kraja, územného plánu regiónu, programu hospodárskeho rozvoja a sociálneho rozvoja samosprávneho kraja a ďalších rozvojových dokumentov samosprávnych krajov a obcí.

Zabezpečenie technickej infraštruktúry

Podľa aktuálnych údajov je na Slovensku 46 osídlení, ktoré nemajú takmer žiadnu technickú infraštruktúru, t.j. nemajú vodovod, kanalizáciu, plyn a asfaltovú prístupovú cestu. Z inžinierskych sietí je najdostupnejšia elektrina (91% osídlení) a najmenej dostupná je kanalizácia (81% rómskych osídlení nemá vôbec kanalizáciu). Na vodovod je napojených 39% obydľí, plyn používa 15% obydľí a 20% osídlení nemá asfaltovú prístupovú cestu.

Za účelom riešenia zásobovania obyvateľstva pitnou vodou v rómskych osídleniach vypracovalo Ministerstvo životného prostredia SR materiál "Prehľad stavu zásobovania obyvateľstva pitnou vodou v marginalizovaných rómskych osídleniach s návrhom dočasných vyrovnávacích opatrení". Zabezpečovanie zásobovania pitnou vodou sa bude riešiť podľa postupu prijatého uznesením vlády SR č. 1117/2003.

Rovnaký postup sa navrhuje aplikovať aj pri zabezpečovaní odkanalizovania a čistenia odpadových vôd v rómskych osídleniach. V spolupráci predsedov príslušných samosprávnych krajov so splnomocnenkyňou vlády SR pre rómske komunity a ministrom životného prostredia je potrebné pripraviť návrh projektov na riešenie čistenia odpadových vôd v rómskych osídleniach. Pri príprave projektov je potrebné zohľadňovať individuálne podmienky danej lokality, technické, ekonomické aj sociálne hľadisko a vecne nadväzovať na zabezpečenie zásobovania pitnou vodou tak, ako je to určené v uznesení vlády SR č. 1117/2003.

Pri zabezpečovaní zásobovania obyvateľov rómskych osád elektrickou energiou je potrebné, aby obce v spolupráci s príslušnými energetickými podnikmi, samosprávnymi krajmi a Ministerstvom hospodárstva SR riešili dodávku elektrickej energie podľa predpokladaného rozvoja daného sídelného útvaru a schváleného územného plánu obce.

Technické zabezpečenie a realizácia výstavby

V zmysle platných predpisov Ministerstva výstavby a regionálneho rozvoja SR pri žiadosti o podporu na výstavbu nájomných bytov obec musí mať zabezpečený pozemok, spracovanú projektovú dokumentáciu bytového domu a technickej infraštruktúry, schválené stavebné povolenie a pri uzatváraní zmluvy aj vybraného dodávateľa na realizáciu stavby podľa zákona č. 523/2003 Z.z. o verejnom obstarávaní a o zmene zákona č. 575/2001 Z.z. o organizácii činnosti vlády a organizácii ústrednej štátnej správy v znení neskorších predpisov.

V prípade výstavby bytov pre rómske obyvateľstvo sa odporúča za účelom zapojenia čo najväčšieho počtu rómskych občanov do stavebných prác zabezpečiť realizáciu výstavby podľa možnosti stavebnou firmou zriadenou obcou, alebo pri verejnom obstarávaní stanoviť zhotoviteľovi podmienku zamestnávať pri výstavbe rómske obyvateľstvo. Zo strany samospráv a splnomocnenkyne vlády SR pre rómske komunity je potrebné iniciovať aj rómskych podnikateľov k zapojeniu sa do verejnej súťaže na výstavbu bytov. V rámci prípravy výstavby už pri spracovaní projektu je potrebné zvoliť nenáročné technológie výstavby, ktoré dokážu za odborného vedenia vykonávať aj nekvalifikovaní pracovníci z rómskych komunít. Odporúča sa, aby pod gestorstvom podpredsedu vlády SR pre európske záležitosti, ľudské práva a menšiny zabezpečovali rekvalifikáciu nazamestnaných rómskych občanov vrátane sprostredkovania práce a potrebnej administratívy odborníci pracujúci v komunitných centrách v intenciách všeobecne platných postupov a predpisov stanovených Ministerstvom práce, sociálnych vecí a rodiny SR.⁷

⁷ Zdroj: Úrad vlády SR

1.1.7 Kultúrne inštitúcie, zdravotnícke služby, bývanie a technická infraštruktúra - pitná voda, elektrina, plyn, cestné komunikácie

Ministerstvo kultúry SR zabezpečuje **rozvoj kultúrnych potrieb znevýhodnených skupín obyvateľstva a vytvára podmienky pre finančnú podporu kultúry znevýhodnených skupín obyvateľstva, poskytuje priestor pre rovnosť príležitostí v oblasti kultúry zdravotne postihnutých občanov, znevýhodnené skupiny detí a mládeže, rovnosti žien a mužov, seniorov a seniorky**. Vytvára tiež podmienky pre dostupnosť kultúry a podporu integrácie prostredníctvom kultúrnych mechanizmov pre marginalizované rómske komunity, migrantov, bezdomovcov atď.

Znevýhodnené skupiny obyvateľstva sú marginalizované, na okraj spoločnosti vytláčané skupiny ľudí, často vystavené sociálnej a kultúrnej izolácii a rôznym formám diskriminácie. Väčšinou sú bez prístupu k informáciám, k trhu práce, vzdelaniu a kultúre a bez celkovej účasti v procese rozhodovania o spoločenských procesoch. V najširšom slova zmysle sem patria zdravotne postihnutí občania, rómske komunity žijúce v osadách, deti a mládež, starší ľudia, azylanti, bezdomovci, nezamestnaní atď. Špeciálnym prípadom znevýhodnených skupín sú ženy a vo všeobecnejšej rovine sa k nim viažuca téma rodovej problematiky a rodovej integrácie. Tieto menšiny sú často odkázané na pomoc a dobrú vôľu štátu. Ide v podstate o tých najviac ohrozených a najbezbrannejších.

Jednou z prioritných úloh v oblasti sociálnej politiky Európskej únie je aj udržanie sociálnej súdržnosti. Spoločenstvo reagovalo na zhoršujúcu sa ekonomickú situáciu v jednotlivých krajinách prijatím Lisabonskej stratégie. Lisabonská stratégia predstavuje súbor opatrení záväzných pre všetky štáty spoločenstva. Jedným z jej základných cieľov je vytvárať vo všetkých oblastiach života mechanizmy, ktoré zabráňujú chudobe, marginalizácii, sociálnej exklúzii, ochraňujú znevýhodnené skupiny obyvateľov, vyrovnávajú šance a zabezpečujú rovnosť príležitostí. Slovenská republika sa do plnenia Lisabonskej stratégie zapojila v roku 2004 prijatím strategického dokumentu Národný akčný plán sociálnej inklúzie. Sú v ňom rozpracované aj opatrenia pre rezort kultúry, ktoré majú zabezpečiť rozvoj starostlivosti o kultúrne potreby znevýhodnených skupín obyvateľstva.

Národná rada Slovenskej republiky dňa 1. 7. 2004 prijala zákon č. 365/2004 Z. z. o rovnakom zaobchádzaní v niektorých oblastiach a o ochrane pred diskrimináciou a o zmene a doplnení niektorých zákonov (ďalej len „antidiskriminačný zákon“) v znení neskorších predpisov. V zmysle predmetného zákona je u nás diskriminácia zakázaná z týchto dôvodov: pohlavie, rasový pôvod, národnostný alebo etnický pôvod, náboženské vyznanie alebo viera, zdravotné postihnutie, vek, sexuálna orientácia. Antidiskriminačný zákon upevnil princíp dodržiavania zásady rovnakého zaobchádzania, posilnil právnu ochranu pred diskrimináciou pre všetkých občanov Slovenska vrátane príslušníkov rôznych menšín a tiež významne posilnil možnosť zaviesť objektívne kritériá v oblasti pracovnoprávných vzťahov, ako aj v sociálnom zabezpečení, zdravotnej starostlivosti a vzdelávaní.

Z mnohých národných akčných plánov, ktoré prijala vláda SR v oblasti znevýhodnených skupín obyvateľstva (Národný akčný plán sociálnej inklúzie v SR, Národný program rozvoja životných podmienok občanov so zdravotným postihnutím vo všetkých oblastiach života, Národný akčný plán pre ženy, Koncepcia rovnosti príležitostí mužov a žien, Národná stratégia na prevenciu a elimináciu násilia páchaného na ženách, Národný program duševného zdravia, Národný akčný plán pre deti, Národný program ochrany starších ľudí, Koncepcia štátnej politiky vo vzťahu k deťom a mládeži do roku 2007, Koncepcia migračnej politiky SR, pripravuje sa Národný akčný plán migračnej politiky SR) vyplýva rezortu kultúry, okrem iných, aj úloha zabezpečovať rozvoj kultúrnych potrieb znevýhodnených skupín obyvateľstva a podporovať ich kultúrne aktivity prostredníctvom grantového systému MK SR.

Priority rozvoja kultúrnych potrieb znevýhodnených skupín obyvateľstva

- vytvárať podmienky na uľahčenie prístupu ku kultúrnym hodnotám pre znevýhodnené skupiny obyvateľstva;
- definovať kategórie znevýhodnených skupín obyvateľstva, určiť povahu ich kultúrnych potrieb na základe sťaženého prístupu ku kultúre a tiež z hľadiska osobitosti ich kultúrnych potrieb;
- analyzovať kultúrne potreby znevýhodnených skupín obyvateľstva a určiť možnosti ich rozvoja v podmienkach MK SR;
- vytvárať podmienky na podporu trvalej udržateľnosti inštitúcií rozvíjajúcich kultúru znevýhodnených skupín obyvateľstva;
- informovať o kultúre znevýhodnených skupín obyvateľstva ;
- rozširovať tradičné chápanie kultúry ako prierezového systému zahŕňajúceho a prestupujúceho všetky oblasti života, neredukovaného na úzku oblasť umenia;
- napomáhať vytváranie špecifických kultúrnych hodnôt znevýhodnených skupín obyvateľstva;
- vnímať kultúru ako integrujúci mechanizmus spájajúci kultúru minoritnú s majoritnou a prístupovať ku kultúre ako k systému fungujúcemu na univerzálnom princípe rovnosť v rozmanitosti.

Ciele Stratégie rozvoja kultúrnych potrieb znevýhodnených skupín obyvateľstva

Základný cieľ: Prehĺbiť starostlivosť štátu o rozvoj a kvalitu kultúry znevýhodnených skupín obyvateľstva a motivovať ich k aktívnemu prístupu

Operačné ciele

- uľahčiť znevýhodneným skupinám obyvateľstva prístup ku kultúre a napomáhať napĺňanie ich kultúrnych potrieb;
- zabezpečiť znevýhodneným skupinám obyvateľstva prístup k informáciám, ktoré sa týkajú napĺňania ich kultúrnych potrieb a vyrovnávania šancí v oblasti kultúry;
- pomáhať znevýhodneným skupinám obyvateľstva prostredníctvom kultúry znižovať riziká vylúčenia a zapájať ich do procesu sociálneho začleňovania prostredníctvom kultúrnych mechanizmov;
- sprístupňovať informácie o marginalizovaných skupinách smerom k majoritnej spoločnosti;
- podporovať a vytvárať vhodné právne, inštitucionálne a finančné prostredie na ochranu a rozvoj kultúry znevýhodnených skupín obyvateľstva;
- prostredníctvom kultúrnych mechanizmov prispievať k zmierneniu sociálnych rozdielov, izolácie a marginalizácie znevýhodnených skupín obyvateľstva;
- vytvárať podmienky na vznik rôznych informačných databáz o znevýhodnených skupinách obyvateľstva a ich kultúrnych potrebách;
- posilniť spoluprácu rezortu kultúry s orgánmi štátnej správy a samosprávy, ktoré sa zaoberajú témou kultúrnych potrieb znevýhodnených skupín obyvateľstva s cieľom získavania informácií, výmeny skúseností a koordinácie podpory.

1.2 Súčasný prístup k integrácii marginalizovaných skupín

1.2.1 Postavenie zdravotne postihnutých v spoločnosti

(súčasná spoločenská, sociálna a legislatívna situácia zdravotne postihnutých na trhu práce)

EU a zdravotne postihnutí

Podľa odhadov Svetovej zdravotníckej organizácie tvoria ľudia so zdravotným postihnutím 10 % svetovej populácie, čo predstavuje približne 80 miliónov ľudí na európskom kontinente. V prípade analýzy postavenia zdravotne postihnutých na trhu práce vychádzame zo základných východísk platných pre zdravotne postihnutých v Európskej únii. Súčasné iniciatívy v rámci Európskej únie sú do značnej miery ovplyvnené výsledkami a návrhmi, ktoré boli sformulované v rámci roka 2003 - roka ľudí so zdravotným postihnutím. Uznesenia a doporučená prijaté na konferenciách a stretnutiach sa následne premietli aj do praktickej politiky EÚ a Slovenskej republiky predovšetkým v rámci podpory projektov Zamestnanosť a sociálna inklúzia, OP Zdravotníctvo, OP Vzdelávanie a Fondu sociálnej inklúzie.

Základné ciele Európskej únie v oblasti ľudí so zdravotným postihnutím:

- (1) Zvyšovať uvedomelosť o práve ľudí so zdravotným postihnutím na ochranu voči diskriminácii a na plné a spravodlivé uplatňovanie ich práv, ako sú stanovené okrem iného v ustanoveniach Charty základných práv Európskej únie.
- (2) Podporovať reflexiu a diskusiu o opatreniach potrebných na podporu rovnakých príležitostí pre ľudí so zdravotným postihnutím v Európe.
- (3) Podporovať výmenu skúseností v oblasti dobrej praxe a účinných stratégií na miestnej, národnej a európskej úrovni.
- (4) Vyvolávať spoluprácu medzi všetkými účastníkmi - všetky úrovne vlády, súkromný sektor, spoločenstvá, sociálni partneri, výskum, dobrovoľné sektorové skupiny, ľudia so zdravotným postihnutím a ich rodiny.
- (5) Vyzdvihovať pozitívny prínos, ktorý majú ľudia so zdravotným postihnutím pre spoločnosť ako celok, najmä zdôraznením hodnoty diverzity a vytváraním pozitívneho a ústretového prostredia, v ktorom sa diverzita prejavuje.
- (6) Oboznamovať ľudí s heterogenitou zdravotného postihnutia a ľudí so zdravotným postihnutím, ktorí čelia viacnásobnej diskriminácii.⁸

Medzi **základné opatrenia**, ktoré by mohli pomôcť dosiahnuť tieto ciele patria:

- organizáciu stretnutí, konferencií a podobných podujatí,
- informačné a podporné kampane, zahŕňajúce tvorbu nástrojov a pomôcok dostupných pre ľudí so zdravotným postihnutím v celom spoločenstve,
- spolupráca s médiami,
- prehľady a správy,
- podujatia na poskytovanie informácií, najmä informácií o príkladoch dobrej praxe,

⁸ Úvedené tézy vychádzajú z návrhu Komisie Európskych spoločenstiev o Európskom roku ľudí so zdravotným postihnutím 2003 zo dňa 3. 12. 2001.

- finančná podpora pre iniciatívy na nadnárodnej, národnej, regionálnej a miestnej úrovni na podporu cieľov Európskeho roka ľudí so zdravotným postihnutím.

Súčasťou už spomenutého Európskeho roka ľudí so zdravotným postihnutím bolo zverejnenie výzvy Európskeho roka ľudí so zdravotným postihnutím s nasledovnými cieľmi:

- nič o ľuďoch so zdravotným postihnutím bez ľudí so zdravotným postihnutím,
- ľudia so zdravotným postihnutím ako nositelia rovnakých práv ako ostatní občania,
- rovnaké príležitosti pre ľudí so zdravotným postihnutím.

1.2.2 Charakteristika problémov sprevádzajúcich sociálnu inklúziu

Základným problémom hodnotenia kvality sociálnych služieb pre marginalizované skupiny v SR je skutočnosť, že nemáme spracované metódy evalvácie kvality sociálnych služieb a tým absentujú tiež objektívne hodnotenia súčasných sociálnych služieb. Platí to aj pre oblasť pracovného poradenstva a následného uplatnenia sa marginalizované skupiny na trhu práce.

Výsledky monitoringu kvality, ktorý uskutočnila Rada pre poradenstvo v sociálnej práci, charakterizujú situáciu v úrovni sociálnych služieb pre marginalizované skupiny (= klientov) nasledovne:

- veľká časť zariadení pre marginalizované skupiny je excentricky umiestnená, leží v odľahlých (z hľadiska potrieb umiestnenia klientov na trhu práce) lokalitách,
- existujúci stav sociálnych služieb pre marginalizované skupiny dospelých a mládež často neumožňujú ďalší individuálny osobnostný rozvoj klientov a ich uplatnenie na pracovnom trhu (podporované zamestnávanie, sociálny tréning na sociálne osamostatňovanie),
- absentuje systematické a cieľavedomé vzdelávanie klientov z hľadiska potrieb trhu práce
- je potrebný rozvoj sociálneho poradenstva pre marginalizované skupiny s cieľom integrácie alebo inklúzie do väčšinovej spoločnosti.

Napriek uvedeným negatívam samozrejme treba spomenúť mnoho pozitívnych aktivít, medzi ktoré patria: podpora a vznik vzdelávacích aktivít, snaha o individualizáciu výchovných, sociálnych a vzdelávacích programov, kultúrna a športová činnosť, poskytovanie sociálneho poradenstva. Je potrebná transformácia sociálnych služieb pre marginalizované skupiny zameraná prioritne na skvalitnenie ich života po stránke sociálnej, kultúrnej, vzdelanostnej. Snaha modernizovať, inovovať technické vybavenie, rekonštruovať budovy bez realizácie obsahových zmien sociálnych služieb, nemožno charakterizovať ako transformáciu. Transformácia existujúcich sociálnych služieb pre nezamestnaných musí znamenať v prvom rade zmenu prístupu ku klientovi, ktorý má právo zasahovať do obsahu a rozsahu jemu poskytovanej pomoci a podpory a vystupuje ako rovnocenný partner poskytovateľovi sociálnych služieb, vzdelávania alebo pracovného poradenstva.

Korelácia medzi kvalitou a transformáciou sociálnych služieb pre marginalizované skupiny

Teoretické východiská

Teoretickým východiskom pre definovanie kvalitných sociálnych služieb je súlad ponuky služieb s potrebami a požiadavkami odberateľa (ktorým je občan v nepriaznivej sociálnej situácii). Teória kvality sociálnych služieb – aplikácia teoretických východísk, umožňuje sociálnym pracovníkom formulovať a realizovať zmeny podmienok sociálneho prostredia. Teoretickými a praktickými východiskami kvality sociálnych služieb sú kritériá, štandardy a indikátory a metódy ich uskutočňovania. Teória kvality sociálnych služieb má základy v etike, sociálnej psychológii, psychológii osobnosti, sociálnej práci, teológii, pedagogike, politológii, ekonómii. Cielový výskum zameraný na poznanie zložitosti správania sa človeka v náročných životných situáciách resp. vplyvom telesného alebo mentálneho postihnutia umožňuje formulovať riešenia z minulosti, možné alternatívy riešení v súčasnosti, ale taktiež formulovať prognózy a očakávania klienta.

Kvalitné sociálne služby (v reálnom, konkrétnom prostredí) sú také služby, ktoré ponúkajú optimálne možné, reálne riešenia nepriaznivej sociálnej situácie občana, resp. občanov, vyplývajúce z ich individuálnych potrieb. Ako však možno stanoviť normy, podľa ktorých by sme mali hodnotiť kvalitu sociálnych služieb pre marginalizované skupiny?

Tieto normy vyjadrujú maximálne možnú, stále však reálnu (vzhľadom ku kultúre a sociálno-ekonomickej úrovni regiónu) úroveň kvality sociálnych služieb pre marginalizované skupiny a to na základe zhody – dohody názorov užívateľov, prístupov poskytovateľov služieb a teoretických východísk odborníkov.

Základom akýchkoľvek sociálnych aktivít pre marginalizované skupiny je reálne poznanie kvality v súčasnosti poskytovaných služieb v jednotlivých regiónoch a poznanie potrieb marginalizované skupiny z hľadiska trhu práce. Je dôležité poznať miestne sociálno-ekonomické prostredie a aktuálnu situáciu na trhu práce z hľadiska možných zamestnávateľov marginalizované skupiny, resp. z hľadiska ich samozamestnania. Následne je možné objektivizovať stav poznania potrieb jednotlivých regiónov z hľadiska služieb pre marginalizované skupiny. Základnou podmienkou v tomto procese je spracovanie projektov na transformáciu služieb pre marginalizované skupiny v regióne.

Dôvody pre transformáciu sociálnych služieb pre marginalizované skupiny:

- právne: všeobecná deklarácia ľudských práv: právo občanov ohrozených marginalizáciou (sluchovo postihnutí) byť integrovaní v sociálnom prostredí spoločnosti
- potreba osobného prístupu: presadzovanie individuálneho prístupu a posilňovanie osobnej dôstojnosti klientov

Kvalita služieb

Faktory ovplyvňujúce kvalitu služieb pre marginalizované skupiny:

- manažment,
- tímová spolupráca,
- status klienta,
- individuálny prístup,

- profesionalita,
- metódy sociálnej pomoci.

Základné kritériá posudzovania kvality sociálnych služieb z pohľadu klienta:

- Možnosti ďalšieho individuálneho a osobnostného rozvoja klientov (pracovné poradenstvo, podporované zamestnávanie, sociálne osamostatňovanie, sociálny tréning)
- Rozvoj sociálnych a spoločenských kontaktov
- Systematické a cieľavedomé vzdelávanie klientov, ktorí prejavia záujem, s cieľom spoločenskej a sociálnej realizácie (napr. práca s PC, internet) a uplatniť sa na trhu práce.

Očakávania a spokojnosť klienta sociálnych služieb

Kvalitné sociálne služby pre marginalizované skupiny sú tie, ktoré riešia určitým spôsobom sociálnu situáciu klienta a zároveň ku ktorým klient zaujíma postoj spokojnosti. Poskytovateľ sociálnej služby nemôže a nesmie obísť názor klienta. Prijatie alebo neprijatie produktu sociálnej služby (vzdelávanie, poradenstvo) je „nedirektívnou“ formou komunikácie poskytovateľa služby a klienta. Komunikácia zameraná na riešenie sociálnej situácie medzi poskytovateľom a klientom služby je vždy jedinečná, špecifická a výnimočná. Vstupujú do nej samostatné, slobodné, kreatívne a nezávislé osoby. Práve preto je projektovanie a realizácia produktu sociálnych služieb tak, aby tento vyhovoval klientovi, komplikovaný a zložitý proces. Výskumy ukazujú na skutočnosť, že vysoká kvalita sociálnej služby, neznamená automaticky spokojnosť klienta s jej realizáciou. Sociálne služby projektujeme a realizujeme na základe sociálnych potrieb občana a tento fakt predpokladá, že služby budú riešiť sociálnu a osobnú situáciu, v ktorej sa klient nachádza. Ak by sme vychádzali zo skutočnosti, že dokážeme vždy, za každých okolností pripraviť sociálne služby, s ktorými bude klient spokojný, dopustili by sme sa zásadného omylu, ktoré podstata leží v interakcii medzi:

- poskytovateľom sociálnej služby a kultúrou spoločenského prostredia,
- poskytovateľom a poskytovanými sociálnymi službami,
- poskytovanými sociálnymi službami a potrebami klienta,
- klientom a kultúrou sociálneho prostredia.

Vzťah medzi poskytovateľom sociálnej služby a klientom má teda multidimenzionálnu povahu. Klient sa správa ako viac-menej suverénny jedinec s často nepredvídateľnými postojmi a názormi. Komplikovanosť správania sa klienta má dôvod v tom, že kvalita života a spokojnosť u klienta sú často dva nezávislé koncepty.

Kvalita života pozostáva z troch základných častí:

1. osobné hodnoty
2. životné podmienky
3. osobná spokojnosť.

Pre hodnotenie kvality života preto staviame 3 dimenzie, za ktoré sa považujú:

1. objektívne životné podmienky
2. subjektívna prosperita a spokojnosť

3. osobné hodnoty a aspirácie.

Pričom vo všetkých troch dimenziách je potrebné sledovať materiálnu, psychickú, sociálnu a emocionálnu stránku života a aktivít klienta. V niektorých prípadoch je možná situácia, kedy nezávisí subjektívne vnímanie príjemnosti života u klienta od jeho objektívnych životných podmienok.

Kvalitu života teda vo všeobecnosti hodnotíme na základe týchto životných oblastí:

1. fyzické blaho,
2. materiálne blaho,
3. sociálne blaho (kvalita a rozsah interpersonálnych vzťahov, integrácia do spoločenskej komunity),
4. osobný rozvoj a aktivita,
5. emocionálne blaho.

Z vyššie uvedeného je zrejmé, že za určitých okolností (v prípade subkultúrnych prostredí = prostredí, ktoré strácajú priame prepojenia s celkovým spoločenským prostredím) môžeme získať od klienta pozitívnu spätnú väzbu aj na nekvalitu poskytovaných služieb. Týka sa to tých klientov, ktorí sú sociálne výrazne znevýhodnení, ktorých životné okolnosti, sociálny status a aktuálne možnosti a schopnosti robia náchylných k tomu, aby mali nízke očakávania a preto aj nižšia úroveň poskytovaných sociálnych služieb môže viesť k spokojnosti klienta z jeho subjektívneho hľadiska. Pozícia (status) klienta sociálnych služieb je teda oproti bežným spotrebiteľom znevýhodnená tým, že klient je v nepriaznivej životnej situácii.

Zložitosť vzťahov medzi objektívnymi životnými podmienkami a kvalitou života a subjektívnym vyjadrením spokojnosti kladie nároky na podrobné zisťovanie spokojnosti pomocou 10 oblastí života:

- a) všeobecný pohľad na život,
- b) radosť zo života,
- c) ekonomická situácia v porovnaní s inými (okolím),
- d) či je väčšina udalostí života a aktivít klienta užitočná alebo nie je,
- e) spokojnosť s bývaním,
- f) vzťah a prístup susedov ku klientovi,
- g) spojitosť medzi získaným vzdelaním a prácou, ktorú klient vykonáva (ktorou sa živí),
- h) rozsah osobných problémov,
- i) stupeň osamelosti,
- j) schopnosť aktívne vstupovať do rôznych sociálnych situácií.

Transformácia sociálnych služieb pre marginalizované skupiny

Ako sme už spomínali cieľom nových aktivít a transformačných krokov v rámci existujúcich služieb pre marginalizované skupiny je vyššia miera uspokojovania individuálnych potrieb marginalizované skupiny v nepriaznivej sociálnej, spoločenskej alebo osobnej situácii a tým prispieť k ich začleňovaniu do spoločnosti, resp. zmierniť riziko ich sociálneho vylúčenia z nej. Predovšetkým je potrebné vychádzať z nasledujúcich východísk:

- Poznať aktuálne problémy klientov.
- Mať jasný program, konkrétne materiálne a personálne zdroje ako aj harmonogram krokov, ktoré zabezpečia, že miera uspokojovania potrieb klientov bude narastať.

Sociálne služby pre marginalizované skupiny by mali byť súčasťou širšieho konceptu tzv. komunitného plánovania. Komunitné plánovanie v porovnaní s inými metódami posilňuje zapájanie všetkých, ktorých sa problematika týka, do jej riešenia (t.j. zadávateľov, klientov a poskytovateľov služieb). V procese poskytovania služieb prevažuje ako metóda dialógu a vyjednávania, dosiahnutý výsledok je prijímaný a podporený väčšinou zainteresovaných. Komunitné plánovanie sociálnych služieb:

- Je metóda, pomocou ktorej môžeme plánovať sociálne služby tak, aby v maximálnej možnej miere zodpovedali miestnym špecifikám a potrebám jednotlivých klientov
- Je to otvorený proces zisťovania potrieb a zdrojov a hľadanie najlepších riešení v oblasti sociálnych služieb.

Gestorom komunitného plánu má byť miestna samospráva (kraj alebo obec). Komunitný plán má zohľadňovať potreby tých sociálnych skupín obyvateľstva, ktoré nemôžu v plnej miere využívať všetky verejné služby dostupné ostatným obyvateľom územia (zdravotné, vzdelávacie, výchovné, služby zamestnanosti a pod.).

Týka sa to predovšetkým:

1. segregovaných rómskych komunit,
2. osôb so zdravotným postihnutím (teda aj marginalizovaných skupín),
3. týraných a sociálne zanedbávaných detí, ale i detí z rodín v hmotnej núdzi,
4. neprispôsobivých jedincov (narkomanov, bezdomovcov a pod.).

Každá komunita (obce, mikroregióny), ktorá sa rozhodne uskutočniť proces komunitného plánovania sociálnych služieb, si musí určiť potreby a prioritu jednotlivých skupín klientov (v rámci vyššie uvedených základných skupín), ktoré sa stanú predmetom komunitného plánu. Napr. sociálne služby pre potreby rómskej komunity môžu mať prioritu pred potrebami nezamestnaných mladých ľudí so zdravotným postihnutím.

Viaczdrojové financovanie sociálnych služieb

Jednou z podmienok transformácie sociálnych služieb v zmysle vyššie uvedených princípov je viaczdrojové financovanie sociálnych aktivít a služieb, ktoré sa riadi nasledovnými princípmi:

- pre každého občana, ktorý potrebuje sociálnu službu, musí byť táto služba finančne dostupná,
- príslušník marginalizovanej skupiny prispieva na úhradu nákladov za poskytnutú sociálnu službu (vzdelávanie, poradenstvo a pod.) podľa svojho príjmu a majetku až do výšky skutočných nákladov,
- poskytovateľ sociálnej služby racionalizuje svoje náklady na spoločensky prijateľnú úroveň,
- verejná správa (zadávateľ služby) uhrádza rozdiel medzi platbami klientov a spoločensky prijateľnou úrovňou nákladov bez ohľadu na to, či občan dostáva službu od verejného alebo súkromného poskytovateľa sociálnej služby,
- poskytovateľ služieb využíva svoj majetok na získanie dodatočných zdrojov.

Vyššie uvedený model platí pre poskytovateľa služieb, ktorý štandardným spôsobom plní kritériá kvality poskytovaných služieb a hospodári na neziskovom princípe (čo znamená, že prípadný zisk zostáva v organizácii a použije sa pre skvalitnenie poskytovaných služieb).

Ponuka a očakávania marginalizované skupiny pri poskytovaní sociálnych služieb

V tejto súvislosti je potrebné zdôrazniť, že ponuka služieb nie je adekvátne vo vzťahu k očakávaniam odberateľa vtedy, keď je preferovaná bez skúmania súvislosti s očakávanými potrebami klientov. Súlad medzi požiadavkami a ponukou je podmienený rovnako zo strany klienta ako i poskytovateľa. Každá aktivita alebo činnosť sa iba viac-menej približuje k požiadavkám klienta a tým aj jeho spokojnosti. Keď aj tento súlad krátkodobo nastane, v nasledujúcich týždňoch, mesiacoch, rokoch môžu byť požiadavky na aktivitu klientov iné

Interakcia medzi poskytovateľom služby a klientom je dôležitá aj preto, že ponúknuté služby (napr. vzdelávanie alebo poradenstvo) nemusia byť zo strany časti klientov požadované a napriek tomu môžu nakoniec klientom vyhovovať. Ide o prípad subkultúrnych podmienok sociálneho prostredia v ktorom sluchovo postihnutý žije alebo v prípade, kedy reálne a perspektívne služby poskytovateľa nakoniec ostatných klientov presvedčia o správnosti postupu riešenia ich osobnej situácie.

1.2.3 SWOT analýza marginalizovaných skupín v KSK

Na základe viacerých stretnutí s odbornou verejnosťou k problematike jednotlivých typov marginalizovaných skupín (rómske komunity, zdravotne postihnutí, sociálno-patologické javy a pod.) boli definované priority pre prácu s marginalizovanými skupinami v KSK.

Výsledkom diskusií je SWOT analýza marginalizovaných skupín v KSK:

SWOT ANALÝZA	
Silné stránky	Slabé stránky
- Široké možnosti odbornej prípravy osôb pre výkon terénnej a komunitnej sociálnej práce na viacerých vysokých školách - Riešenie problémov cieľových skupín v ich prirodzenom prostredí. - Existujúce informačné zdroje, dobrá pasportizácia situácie marginalizovaných skupín - Vysoká úroveň motivácie a entuziazmus pracovníkov zainteresovaných organizácií (verený sektor, samospráva, mimovládne organizácie). - Aktívna spolupráca Košického samosprávneho kraja s relevantnými subjektmi na regionálnej, nadregionálnej aj medzinárodnej úrovni. - Pozitívne trendy v oblasti sociálno-ekonomického rozvoja v niektorých oblastiach regiónu. - Vstup zahraničných investorov a rast počtu pracovných príležitostí vo vybraných regiónoch - existencia úspešných projektov na podporu marginalizovaných skupín – existencia skúseností - existencia systémovej štátnej politiky v oblasti podpory marginalizovaných skupín, predovšetkým marginalizovaných rómskych komunít - podpora marginalizovaných komunít je jedna z horizontálnych priorít Národného strategického referenčného rámca	- Často nízka motivácia občanov cieľovej skupiny zamestnať sa. - Nízke sebavedomie občanov cieľovej skupiny. - Narušené alebo úplne chýbajúce rodinné a sociálne zázemie. - Zvýšená náchylnosť k skratovému riešeniu životných situácií a sklznutiu k nežiadúcim patopsychogénnym aktivitám, drogovým a iným závislostiam až po kriminálne aktivity. - Nízka psychická odolnosť a možná recidíva. - Častokrát kombinované handicap (etnická príslušnosť k marginalizovaným komunitám, chýbajúce rodinné zázemie, zlyhania v minulosti, zdravotné a mentálne postihnutia, sociálne problémy a pod...). - Nízky stupeň vzdelania väčšiny príslušníkov marginalizovaných skupín - kríza rodiny v spoločnosti – častá absencia prirodzeného citového a sociálneho zázemia - Vysoký stupeň zaťaženia nárastom agendy a administratívny zodpovedných zamestnancov verejnej správy a pracovníkov mimovládneho sektora - Pretrvávajúce stereotypy v reakciách verejnosti na správanie a stav príslušníkov marginalizovaných skupín, vrátane potenciálnych zamestnávateľov. - Nedostatočná inštitucionálna previazanosť a spolupráca pri riešení konkrétnych problémov cieľových skupín projektu. - neefektívne využívanie účastníkov aktívnych prác a komunitných pracovníkov a terénnych sociálnych pracovníkov

SWOT ANALÝZA

Príležitosti	Ohrozenia
○ Využitie vnútorného potenciálu každého človeka a jeho prirodzená potreba „zaradenia sa“. ○ Zvyšovanie adaptability a sociálnej integrácie cieľových marginalizovaných skupín v sociálnom prostredí. ○ Posilnenie spolupráce všetkých zainteresovaných subjektov (štátna správa, samospráva, mimovládne organizácie, cirkvi, medzinárodné organizácie, angažovaní občania a pod.) ○ Pozitívne očakávania a odhodlanie členov cieľovej skupiny s pomocou terénnych sociálnych pracovníkov. ○ Získanie vedomostí o nových trendoch v terénnej sociálnej práci zo strany KSK a partnerov. ○ Využitie skúseností z tvorby a implementácie už realizovaných projektov. ○ Postupné pozitívne zmeny v myslení ľudí v oblasti akceptácie ľudí z marginalizovaných komunít s odlišnosťami a ich integrácie do spoločnosti. ○ Prehĺbenie spolupráce s vysokými školami poskytovaním námetov na témy diplomových prác študentov a využitie získaných poznatkov. ○ Trvalý trend znižovania nezamestnanosti v regióne, vytváraním pracovných miest pre pracovníkov s nižším vzdelaním a pochádzajúcich z marginalizovaného prostredia ○ Vytvorenie systému celoživotného vzdelávania pre členov marginalizovaných skupín ○ efektívne a systémové využitie prostriedkov z fondov EÚ na podporu konkrétnych projektov ○ vytváranie nástrojov pre komunitnú prácu v jednotlivých regiónoch KSK ○ vytváranie filantropického prostredia, pozitívnym podmienkam pre dobrovoľníctvo ○ potreba definovať indikátory, podľa ktorých sa bude objektívne posudzovať úspešnosť alebo neúspešnosť jednotlivých aktivít realizovaných v teréne. ○ šandardizácia siete zariadení poskytujúcich sociálne služby ○ vytvorenie štandardov sociálnej práce pre jednotlivé typy marginalizovaných komunít ○ tvorba pilotných projektov	○ Chýbajúca motivácia, pracovné návyky a sociálne zručnosti u cieľových skupín. ○ Prevládanie separačného správania zo strany rómskej komunity. ○ Odsúvanie otázok marginalizovaných skupín na okraj spoločenského záujmu ○ Absencia adaptabilného systému vzdelávania pre príslušníkov marginalizovaných skupín, reflektujúca potreby trhu práce požiadavky rozvoja spoločnosti. ○ Nízky záujem zamestnávateľov zamestnať občanov z marginalizovaných skupín. ○ Pripravované znižovanie počtu štátnych zamestnancov. ○ Zmeny organizačnej štruktúry štátnej správy – problémy spojené s prechodom kompetencií v oblasti štátnej správy. ○ nezabezpečenie systémovej a trvalej finančnej podpory mimovládnych organizácií ○ neefektívne využitie prostriedkov z fondov EÚ na podporu konkrétnych projektov (všeobecne zamerané štúdie apod.) ○ nízka úroveň spolupráce 2. a 3. sektora pri riešení problémov marginalizovaných skupín

SWOT ANALÝZA

- rozširovanie osvetu sexuálneho života a reprodukčného zdravia
- činnosť zdravotných pracovníkov priamo v marginalizovaných rómskych komunitách
- podpora sociálnych podnikov a sociálneho bývania zo strany štátu
- zdokonaľovať organizačné a odborné zabezpečenie sociálnych služieb pre osoby žijúce s multipostihnutiami
- komplexná debariérizácia spoločenského a pracovného prostredia
- vytvoriť združenie rómskych podnikateľov
- osloviť veľké podniky na slovenskú a zamestnať cez rómskych podnikateľov
- podpora pri etnickom sabauvedomovaní Rómov
- tvorba a realizácia lokálnych plánov podpory marginalizovaných komunít (úroveň obcí a mikroregiónov)

2. Stratégia

2.1 Marginalizované skupiny – komplexný prístup

V problematike marginalizovaných skupín obyvateľstva je potrebné riešiť špecifickú problematiku marginalizovaných rómskych komunít (MRK). Zámerom je posilnenie spolupráce, efektívnejšej koordinácie činností a finančných zdrojov smerujúcich k zlepšeniu životných podmienok príslušníkov MRK. Podpora MRK je zameraná na štyri prioritné oblasti: vzdelávanie, zamestnanosť, zdravie, bývanie a tri vzájomne súvisiace problémové okruhy: chudoba, diskriminácia a rodová rovnosť. Rozbor marginalizovaných skupín z pohľadu sociálno-patologických javov a chudoby a bezdomovectva je uvedený v Prílohe 9.

Ako prioritu je potrebné zvýšiť efektivitu intervencií zo štátnych dotácií a štrukturálnych fondov pri riešení problémov MRK prostredníctvom komplexného prístupu, ktorý bude spájať niekoľko aktivít, resp. projektov do celkovej stratégie rozvoja konkrétnej lokality tak, aby ich realizácia na seba nadväzovala a prispievala k dlhodobému rozvoju MRK v danej lokalite. Pri komplexnom prístupe je dôraz kladený na vzájomnú previazanosť aktivít a na aktívnu participáciu miestnej komunity pri realizácii projektu. Využívanie komplexnosti v riešení problémov MRK je nevyhnutnosťou, pretože zabezpečí systémové riešenie problémov v MRK a umožní dlhodobé strategické plánovanie a riadenie rozvoja komunity a pozitívnej zmeny.

Vzhľadom na rozsah a náročnosť uplatňovania komplexného prístupu, bude vytypovaným oblastiam/mikroregiónom so záujmom o komplexný prístup k dispozícii pomoc pri vypracúvaní lokálnej stratégie rozvoja rómskych komunít, ako aj pri príprave projektových aktivít v rámci stratégie, tak aby bola zabezpečená obsahová aj časová komplementárnosť a celkový synergický efekt. Komplexný prístup je nevyhnutný predovšetkým v oblastiach s výraznou koncentráciou MRK.

Problematika MRK sa premieta do jednotlivých strategických, resp. špecifických priorít a ich cieľov prostredníctvom realizácie širokého radu opatrení zameraných na integráciu MRK, najmä prostredníctvom zlepšenia infraštruktúry rómskych osídlení, zamestnanosti, vzdelávania, zdravotníckej starostlivosti a sociálnych služieb.

Cieľom komplexného prístupu majú byť sídla, ktoré sú uvedené v sociografickom mapovaní z roku 2004 a ktoré deklarujú svoj záujem o riešenie problematiky prostredníctvom komplexného prístupu a zároveň preukážu svoju oprávnenosť v zmysle podmienok špecifikovaných v jednotlivých výzvach na podávanie žiadostí o poskytnutie nenávratného finančného príspevku z fondov EÚ.

Národný strategický referenčný rámec (NSRR)

NSRR chce prostredníctvom komplexného prístupu MRK vytvoriť priestor pre efektívny dopad pomoci štrukturálnych fondov na riešenie problémov MRK. Na politickej úrovni za HP MRK zodpovedá podpredseda vlády pre vedomostnú spoločnosť, európske záležitosti, ľudské práva a menšiny. Koordinátorom je Úrad splnomocnenkyne vlády SR pre rómske komunity (ÚSVRK).

Pre komplexnosť riešenia a lepšiu koordináciu zvlášť na úrovni regiónov, zadal v r. 2006 Úrad splnomocnenkyne vlády SR pre rómske komunity vypracovanie Regionálnych koncepcií pre rozvoj rómskych komunít v oblastiach s vysokou koncentráciou

marginalizovaných skupín (kraje Košice, Prešov, Banská Bystrica). Podieľali sa nich široké partnerstvá a boli konzultované a akceptované aj na úrovni VÚC.

Navrhovanými nástrojmi pre zabezpečovanie dopadu a koordinácie sú:

- komplexný prístup v riešení problémov MRK, ktorý sa uplatňuje v nasledovných operačných programoch (Regionálny OP, OP Zamestnanosť a sociálna inklúzia, OP Vzdelávanie, OP Životné prostredie, OP Konkurencieschopnosť a hospodársky rast a OP Zdravotníctvo),
- individuálne projekty (dopytovo-orientované), ktoré sa môžu uplatniť vo všetkých OP.

Komplexný prístup bude riešený nasledovne:

- predkladanie **lokálnych stratégií komplexného prístupu (ďalej „KxP“) obcou, príp. mikroregiónom** (v nadväznosti na obsah regionálnych koncepcií sociálno-ekonomickej inklúzie MRK, ktorých vznik bol iniciovaný ÚSVRK v roku 2006 v prípade prešovského, košického a banskobystrického kraja a vyžaduje zapojenie širokého partnerstva v danej lokalite),
- vyhodnotenie a schvaľovanie lokálnych stratégií komplexného prístupu,
- príprava projektov v rámci schválených lokálnych stratégií komplexného prístupu,
- schválenie a implementácia projektov v rámci OP,
- priebežné monitorovanie a hodnotenie napĺňania cieľov lokálnych stratégií prostredníctvom jednotlivých projektov,
- vyhodnotenie prínosu komplexných projektov k napĺňaniu cieľa horizontálnej priority.

Realizácia **individuálnych projektov** majúcich dopad na HP MRK bude prebiehať nasledovne:

- v samostatnej časti žiadosti o NFP žiadateľ jasne identifikuje, že projekt je zameraný na MRK,
- skutočný dopad projektov na HP MRK, ktoré žiadateľ takto označil, sa posúdi v procese hodnotenia projektov zameraných na MRK,
- projekty, ktoré budú posúdené ako projekty s výrazným dopadom na MRK, budú bodovo zvýhodnené (s výnimkou OP, v ktorých je HP MRK riešená prostredníctvom samostatného opatrenia, resp. skupiny aktivít).

2.2 Akčný plán stratégie integrácie marginalizovaných skupín v KSK

V rámci riešenia problematiky marginalizovaných skupín, najmä marginalizovaných rómskych komunít, zdravotne postihnutých osôb, dlhodobo nezamestnaných, starších osôb nad 50 rokov a osôb s problémami sociálneho charakteru je úloha samosprávneho kraja daná:

- a) kompetenciami samosprávnych krajov v oblasti regionálneho rozvoja,
- b) poznaním konkrétnych otázok a problémov marginalizovaných skupín,
- c) možnosťami organizácií v zriaďovateľskej pôsobnosti KSK (predovšetkým vzdelávacích, kultúrnych a sociálnych inštitúcií),

- d) finančnými možnosťami rozpočtu KSK na podporu aktivít pre marginalizované skupiny,
- e) schopnosťami čerpať prostriedky zo štrukturálnych fondov (dostatok kvalitných projektov, odborne a finančne zdatných žiadateľov, ...),
- f) schopnosťou Úradu KSK zvládnuť problematiku marginalizovaných skupín po stránke organizačnej, personálnej, materiálnej a finančnej.

Je potrebné zhodnotiť vyššie uvedené body a zhodnotiť kapacitu KSK čerpania finančných prostriedkov na riešenie problematiky marginalizovaných skupín zo štrukturálnych fondov. Čo sa dá robiť v tejto oblasti z hľadiska:

a) KSK

Z hľadiska Úradu KSK je potrebné naďalej budovať organizačný útvar, zodpovedný za problematiku marginalizovaných skupín (zvlášť marginalizovaných rómskych komunít). V súčasnosti existuje na Úrade KSK referát krízového riadenia a komunitných projektov, ktorý sa systematicky venuje problematike marginalizovaných skupín. V oblasti práce s marginalizovanými rómskymi komunitami boli vytvorené 4 Okresné fóra Rómov za účelom poskytovania informácií a poradenstva. Funguje koordinačné centrum v rámci projektu Kocka a na realizáciu sa pripravuje projekt „Cesta“ (viď príloha č. 14). V súčasnosti je vytváraná odborná rada Rómov na riešenie odborných problémov rómskych marginalizovaných skupín.

Explicitne je potrebné špecifikovať **kompetencie tohto referátu vzhľadom na rómske komunity a iné marginalizované komunity**, vymedziť **organizačné zaradenie** a posilniť **organizačno-materiálne zabezpečenie**. Definovať stratégiu v realizácii kompetencií uvedenej pozície a pripraviť stratégiu organizačného rozvoja príslušného organizačného útvaru..

- **Posilniť metodické pôsobenie** koordinátora KSK, napríklad aj zriadením podpornej vzdelávacej organizácie.
- **Na relevantných odboroch a referátoch Úradu KSK**, kde sa bude riešiť inklúzia rómskych komunít **posilniť personálne kapacity**, v prípade splnenia vzdelanostných a iných kritérií prijať do pracovného pomeru Rómov. Definovať kompetencie a pracovné náplne.
- **Zabezpečiť organizačné prepojenie** všetkých zamestnancov Úradu KSK podieľajúcich sa na riešení jednotlivých aspektov riešenia inklúzie rómskych komunít, **zabezpečenie vzájomnej informovanosti**.

b) EÚ - čerpania finančných prostriedkov EÚ

- Vzhľadom k možnostiam čerpania zdrojov z podporných programov a fondov Európskej únie, **posilniť kapacity príslušných organizácií** na úrovni Košického samosprávneho kraja (s dôrazom na riešenie inklúzie rómskych komunít): **Zabezpečiť dôslednú informovanosť** (prípadne technickú asistenciu) o čerpaní finančných prostriedkov z podporných programov a fondov Európskej únie. Spolupráca s regionálnymi rozvojovými agentúrami, mimovládnyimi organizáciami, mestami a obcami, podnikateľmi, medzinárodnými organizáciami.
- Aktívne využiť kapacity zastúpenia KSK v Bruseli pri **vyhľadávaní zdrojov pre programy inklúzie rómskych komunít, nadnárodného networkingu a pozitívneho public relation o inklúzii rómskych komunít**.

c) Vytvárania partnerstiev

- Na úrovni Košického samosprávneho kraja iniciovať vznik stálej **expertnej pracovnej skupiny s crossektorálnym charakterom** (regionálna samospráva, štátna správa, lokálna samospráva, NGO, rómski aktivisti...) zaoberajúcou sa inklúziou rómskych komunít, ako poradného orgánu predsedu KSK. **Formalizovať jej pôsobenie** (štatút, právomoci, záväznosť uznesení, pravidelnosť stretávania...) zabezpečiť dôsledný prenos informácií a prepojenie prostredníctvom Poradcu Predsedu KSK pre rómske komunity a iné marginalizované skupiny.
- Vzhľadom k tomu, že na Košický samosprávny kraj nemá spracovanú stratégiu na uzatváranie partnerstiev, iniciovať **spracovanie stratégie pre uzatváranie efektívnych partnerstiev a networkingu**, aj s dôrazom na riešenie inklúzie rómskych komunít. Vzhľadom k možnostiam podporných programov a fondov Európskej únie, by zamýšľaná stratégia mala mať crossektorálnu povahu, vhodné je zvážiť spoluprácu na nadnárodnej úrovni.
- Iniciovať **spracovanie dlhodobej (10 – 15 rokov) stratégie inklúzie rómskych komunít v jednotlivých subregiónoch kraja**, s dôrazom na hĺbkový prieskum potrieb v oblastiach - bývanie, vzdelávanie, zdravotná starostlivosť, zamestnanosť.

d) Spolupráce s neziskovým sektorom podieľajúcim sa na riešení problematiky inklúzie rómskych komunít.

- Spracovanie **databázy neziskových subjektov** podieľajúcich sa na práci s rómskymi komunitami na území Košického samosprávneho kraja a iniciácia spolupráce s nimi.
- **Nadviazanie užšej spolupráce s rómskymi záujmovými združeniami**
- Vzhľadom k tomu, že Košický samosprávny kraj nemá zriadený fond (alebo vyčlenené finančné prostriedky) na vytvorenie podporného programu pre neziskové subjekty, zvážiť vznik **grantového programu**, z ktorého by sa spomenuté organizácie mohli uchádzať o finančnú podporu.

e) Problematiky bývania

Košický samosprávny kraj nemá priame kompetencie v oblasti zlepšenia bývania marginalizovaných skupín a ani vylúčených rómskych komunít. Napriek tomu si táto oblasť svojou naliehavosťou vyžaduje riešenia aj na úrovni regionálnej samosprávy.

- Vzhľadom k tomu, že problematika bývania sa javí ako jeden z najpálčivejších problémov, navrhujeme zvážiť **prípravu a realizáciu pilotného programu riešenia zlepšenia stavu bývania v marginalizovaných rómskych komunitách za asistencie Úradu Košického samosprávneho kraja**. Program by mal komplexné zameranie a týkal by sa najmä:
 - Analýzy stavu vlastníctva pozemkov.
 - Prípravy projektovej dokumentácie.
 - Technickej asistencie pri získavaní finančných zdrojov na výstavbu nových bytov/domov.
 - Technickej asistencie pri príprave výchovno-vzdelávacích a osvetových programov pripravujúcich nových nájomníkov/vlastníkov na zmenu kvality bývania.

f) Oblasti výchovy a vzdelávania

Predškolské vzdelávanie a vzdelávania na základných a špeciálnych školách.

- Posilniť **metodické pôsobenie** a zabezpečiť **lepšiu informovanosť** zriaďovateľov o možnostiach skvalitnenia vzdelávania detí z rómskych komunít.
- Podnecovať rozvoj mimoškolskej činnosti

Stredoškolské vzdelávanie

V prípade, že iniciatíva vzniku vzdelávacieho inštitútu pre marginalizované skupiny bude realizovaná, je možné výkon niektorých úloh delegovať na tento samostatný subjekt.

- v spolupráci s relevantnými orgánmi štátnej správy (úradu práce) iniciovať prieskum potrieb trhu práce území Košického samosprávneho kraja. A následne potrebám trhu práce prispôbiť študijné odbory stredných škôl v zriaďovateľskej pôsobnosti KSK,
- realizovať prieskum záujmu zo strany rodičov detí pochádzajúcich zo znevýhodneného prostredia rómskych komunít o využívanie „internátneho“ stredoškolského vzdelávania,
- v prípade dostatočného záujmu iniciovať Pilotný projekt internátneho 8-ročného stredoškolského vzdelávania,
- hľadať a realizovať nové formy celoživotného vzdelávania, s rešpektovaním etnicity.

Vzdelávanie a doškoloňovanie pedagogických pracovníkov (učiteľov, asistentov učiteľov, vychovávateľov ...) pracujúcich s deťmi z rómskych komunít

- realizovať prieskum potrieb zriaďovateľov materských, základných, špeciálnych a stredných škôl v oblasti ďalšieho vzdelávania pedagogických pracovníkov pracujúcich s deťmi z rómskych komunít,
- v prípade dostatočného záujmu iniciovať Projekt vzdelávania a doškoloňovania pedagogických pracovníkov pracujúcich s deťmi z rómskych komunít.

g) Oblasť prístupu k zdravotnej starostlivosti

Informovanosť

- Realizovať aktivity zamerané na **zlepšenie informovanosti** o prístupe k zdravotnej starostlivosti obyvateľov rómskych komunít a zdravotne postihnutých.

h) Oblasti zamestnanosti

V oblasti tvorby pracovných miest nemá samosprávny kraj zásadnejšie kompetencie. Ovplyvňovanie trhu práce je možné iba prijímaním komplexnejších opatrení, ktoré sú zahrnuté v programoch podpory a rozvoja podnikateľského sektora, akčných plánoch hospodárskeho rozvoja, vytváraním partnerstiev medzi podnikateľmi, tretím sektorom a samosprávou.. Obyvatelia rómskych komunít spravidla vykazujú charakteristiky skupín ťažšie uplatniteľných na trhu práce (dlhodobá nezamestnanosť, nízka kvalifikovanosť, nízka mobilita, zdravotné prekážky zamestnateľnosti....)

- **Zlepšenie prístupu k informáciám**, a to aj prostredníctvom informatizácie a **zvýšenie počtu informačných bodov**. Prostredníctvom pracovísk Úradu KSK, regionálnych

rozvojových agentúr a vybraných organizácií v zriaďovateľskej pôsobnosti KSK. V náväznosti na takéto opatrenie iniciovať aktívne nástroje trhu práce (**rozvoj zručností v oblasti základnej počítačovej a internetovej gramotnosti**)

- Partnerom realizácie by mohli byť aj nezávislé subjekty z mimovládneho sektoru.

2.3. Príklady dobrej praxe

Podobná problematika sa rieši aj v ostatných regiónoch Slovenska, v susedných krajinách, ba dokonca celosvetovo. Na podporu začleňovania marginalizovaných skupín do normálneho života a na trh práce sa realizovalo množstvo projektov. Dôraz na sociálnu inklúziu sa kladol aj v minulom programovacom období štrukturálnych fondov (2004-2006), a v súčasnosti Operačný program Zamestnanosť a sociálna inklúzia riadený Ministerstvom práce, sociálnych vecí a rodiny je tiež zameraný na túto tému. V predchádzajúcej kapitole sme do podrobnosti pripravili prehľad možností čerpania finančných prostriedkov zo štrukturálnych fondov v tomto programovacom období 2007-2013 na riešenie problematiky inklúzie a riešenia problémov marginalizovaných skupín, či už zlepšovaním ich sociálnych problémov, problémov s bývaním alebo vzdelávaním.

V tejto kapitole sme sa venovali zozbieraním príkladov dobrej praxe, t.j. úspešných projektov investičného a neinvestičného charakteru riešiacich problematiku marginalizovaných skupín nielen na Slovensku, ale aj v zahraničí. Keďže ide o veľmi rozsiahly materiál, jeho celé znenie je uvedené v Prílohe 10.

V súvislosti s prípravou podobných projektov sme ako Prílohu 11 uviedli vzorový formulár projektu.

Zoznam použitej literatúry a informačných zdrojov:

1. Odborné články a publikácie

- a) Bednárík, R.: Stav sociálnej ochrany na Slovensku (stav k 1.máju 2004), Stredisko pre štúdium práce a rodiny, Bratislava 2004
- b) Ferko, Ľ.: Počítačové zariadenie s príslušenstvom ako kompenzácia informačnej a komunikačnej bariéry nepočujúceho, www.szsp.sk
- c) Ferko, Ľ.: Priznávanie preukazov občana s ťažkým zdravotným postihnutím (OŤZP) s červeným pásom v prípade potreby osobnej asistencie – tlmočenia do posunkovej reči nepočujúcich v zmysle zákona NR SR č. 195/1998 Z. z. o sociálnej pomoci v znení neskorších predpisov, www.szsp.sk

2. Programové dokumenty

- a) Národný program rozvoja životných podmienok občanov so zdravotným postihnutím, www.employment.gov.sk
- b) Národný akčný plán sociálnej inklúzie 2004 – 2006 Slovenská republika, www.employment.gov.sk
- c) Národný akčný plán zamestnanosti na roky 2004 – 2006, www.employment.gov.sk
- d) Stratégia podpory rastu zamestnanosti na základe reformy sociálneho systému a trhu práce, www.employment.gov.sk
- e) Spoločné memorandum o inklúzii Slovenská republika, www.employment.gov.sk
- f) Ministerstvo sociálnych vecí, práce a rodiny: Stratégia podpory rastu zamestnanosti na základe reformy sociálneho systému a trhu práce (návrh), www.employment.gov.sk
- g) Zámery a plnenie úloh v rezorte Ministerstva školstva SR v oblasti vzdelávania zdravotne postihnutých v roku 2003 na úseku regionálneho školstva, Ministerstvo školstva Slovenskej republiky: Výročná správa za rok 2003, vypracovaná v súlade s uznesením vlády SR č. 698 zo dňa 26.6.2002, www.education.gov.sk
- h) Národný strategický referenčný rámec, www.strukturalnefondy.sk
- i) OP Zamestnanosť a sociálna inklúzia, www.strukturalnefondy.sk
- j) OP Vzdelávanie, www.strukturalnefondy.sk
- k) Programy cezhraničnej spolupráce, www.strukturalnefondy.sk
- l) Koncepcia výchovy a vzdelávania detí so zdravotným postihnutím, Ministerstvo školstva SR, www.education.gov.sk
- m) Koncepcia rozvoja výchovy a vzdelávania v Slovenskej republike na najbližších 15 – 20 rokov (projekt "MILÉNIUM")
- n) Program hospodárskeho a sociálneho rozvoja Košického samosprávneho kraja

3. Správy

- a) Správa o realizácii opatrení Národného programu rozvoja životných podmienok občanov so zdravotným postihnutím vo všetkých oblastiach života v roku 2001
- b) Správa o realizácii opatrení Národného programu rozvoja životných podmienok občanov so zdravotným postihnutím vo všetkých oblastiach života v roku 2002
- c) Správa o realizácii opatrení Národného programu rozvoja životných podmienok občanov so zdravotným postihnutím vo všetkých oblastiach života v roku 2003
- d) Inštitút sociálnej politiky: Správa o sociálnej situácii obyvateľstva Slovenskej republiky v roku 2003

- e) Správa o realizácii národného programu rozvoja životných podmienok občanov so zdravotným postihnutím vo všetkých oblastiach života za rok 2003 vrátane opatrení na ďalšie obdobie, www.employment.gov.sk

4. Zákony

- a) Zákon NR SR č. 195/1998 Z.z. O sociálnej pomoci
- b) Zákon NR SR č. 461/2003 Z.z. o sociálnom poistení v znení neskorších predpisov
- c) Zákon č. 149/1995 Z.z. (o posunkovej reči nepočujúcich osôb)
- d) Zákon zo 4. decembra 2003 o službách zamestnanosti a o zmene a doplnení niektorých zákonov, SKUPINA N Pomôcky pre sluchovo postihnutých, načúvacie prístroje a príslušenstvo k nim.
- e) Zákon č. 29/1984 Zb. z 22. marca 1984 o sústave základných a stredných škôl (školský zákon) v znení neskorších predpisov
- f) Zákon o vysokých školách
- g) Zákon o súdnych znalcoch a tlmočníkoch 36/1967, od 1.9. 2004 novelizovaný
- h) Vyhláška Ministerstva dopravy o výkonoch vo verejnom záujme
- i) Zákonník práce
- j) Zákon č. 308 zo 14. septembra 2000 o vysielaní a retransmisii a o zmene zákona č. 195/2000 Z. z. o telekomunikáciách v znení neskorších predpisov
- k) Zákon č. 330/1996 Z. z. o bezpečnosti a ochrane zdravia pri práci v znení neskorších predpisov
- l) Zákon z 30. októbra 2003 o orgánoch štátnej správy v oblasti sociálnych vecí, rodiny a služieb zamestnanosti a o zmene a doplnení niektorých zákonov
- m) Zákon č. 552/2003 Z.z. zo 6. novembra 2003 o výkone práce vo verejnom záujme
- n) Zákon NRSR č. 5/2004 Z.z. o službách zamestnanosti a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov
- o) Zákon č. 597/2003 Z.z. o financovaní základných škôl, stredných škôl a školských zariadení
- p) Zákon NR SR č. 277/1994 Z. z. o zdravotnej starostlivosti v znení neskorších predpisov
- q) Zákon o rovnakom zaobchádzaní v niektorých oblastiach a o ochrane pred diskrimináciou a o zmene a doplnení niektorých zákonov (antidiskriminačný zákon)
- r) Vyhláška Ministerstva práce, sociálnych vecí a rodiny Slovenskej republiky č. 31/2004 Z. z., ktorou sa vykonáva § 69 ods. 1 zákona č. 5/2004 Z. z. o službách zamestnanosti a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov
- s) Vyhláška Ministerstva školstva, mládeže a športu Slovenskej republiky č. 212/1991 Zb. o špeciálnych školách v znení neskorších predpisov
- t) Vyhláška č. 192/1994 Ministerstva životného prostredia Slovenskej republiky z 8. júla 2002, ktorou sa ustanovujú podrobnosti o všeobecných technických požiadavkách na výstavbu a o všeobecných technických požiadavkách na stavby užívané osobami s obmedzenou schopnosťou pohybu a orientácie
- u) Príloha k vyhláške č. 532/2002 Z. z.: Všeobecné technické požiadavky zabezpečujúce užívanie na stavby užívané osobami s obmedzenou schopnosťou pohybu a orientácie

5. Ostatné informačné zdroje

- a) Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny, www.employment.gov.sk
- b) Slovenský zväz sluchovo postihnutých- www.szsp.sk
- c) Štatút Rady Vlády SR pre problematiku občanov so zdravotným postihnutím